

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΙΔΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ

Έρευνα με ερωτηματολόγια

Έλλη Παπαγεωργίου
Επιβλέπουσα: Μαρία Ζουμπούλη

Άρτα

Ιούνιος 2018

MUSIC IN GREEK SPECIAL SCHOOLS

© Έλλη Παπαγεωργίου, 2018.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις διατάξεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι εκ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Έλλη Παπαγεωργίου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η πτυχιακή μου εργασία της οποίας θέμα είναι η μουσική στα ελληνικά ειδικά εκπαιδευτήρια πραγματεύεται μέσω μιας κοινωνικής έρευνας με την βοήθεια ερωτηματολογίων την διερεύνηση της εικόνας του μουσικού εκπαιδευτικού σε ένα ειδικό σχολείο στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, σκοπός είναι να αναδειχθεί η σημασία της μουσικής ως εκπαιδευτικό, υποστηρικτικό εργαλείο παρέμβασης και τα οφέλη της χρήσης της. Η έρευνα διεξήχθη τον Φεβρουάριο του 2018 σε εκπαιδευτικές μονάδες ειδικής αγωγής των νομών Αττικής, Πατρών και Αρταίων. Κλείνοντας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης των ερωτηματολογίων και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από αυτά.

Λέξεις-Κλειδιά: μουσική παιδαγωγική, ειδική αγωγή, θεσμικό πλαίσιο, ερωτηματολόγια

ABSTRACT

My dissertation which has as topic music in Greek Special Schools discusses through a social research with the help of questionnaires the investigation of the image of the educator in a Special School in Greece. More specifically, the aim is to give prominence to the importance of music as an educational, supportive tool of interference and the benefits of its use. The research was held in February 2018 in special schools at the prefectures of Athens, Patra and Arta. Summing up, the results of the analysis of the questionnaires and the conclusions that has arisen from them are presented.

Key-words: music pedagogy, special education, institutional framework, questionnaires

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT	6
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.	
ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ	
1.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ.....	11
1.2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ.....	13
1.2.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	14
1.2.2. ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.	
Η ΕΡΕΥΝΑ	
2.1. ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	21
2.2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	22
2.3. ΟΙ ΕΡΕΥΝΩΜΕΝΕΣ ΔΟΜΕΣ.....	25
2.4. Η ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	27
2.5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.	
ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ	50
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	52
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	54
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	57

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια της ολοκλήρωσης του κύκλου του προγράμματος σπουδών μου στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου στην Άρτα, με στόχο την έρευνα της εξέλιξης της μουσικής στα ειδικά σχολεία από την ίδρυσή τους μέχρι και σήμερα.

Για να φτάσει η παρούσα εργασία στην τελική της μορφή, απαιτήθηκε η συνδρομή αρκετών ανθρώπων.

Πρώτα απ' όλα, θέλω να ευχαριστήσω την υπεύθυνη καθηγήτρια στην επίβλεψη της διπλωματικής εργασίας κ. Ζουμπούλη Μαρία, επίκουρη καθηγήτρια του Τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγησή της κατά τη διάρκεια της δουλειάς μου.

Επίσης ευχαριστώ τους διευθυντές των ειδικών σχολείων για την άδεια να διανείμω τα ερωτηματολόγια στους εκπαιδευτικούς καθώς και όλους τους εκπαιδευτικούς για την ανταπόκριση και την άμεση βοήθεια και καθοδήγησή τους.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την οικογένεια μου για την άμεση ηθική και υλική στήριξη όλα αυτά τα χρόνια.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας η Ειδική Αγωγή παρουσιάζει σημαντική ανάπτυξη. Το νομικό πλαίσιο έχει εκσυγχρονιστεί και εναρμονιστεί με την Ευρωπαϊκή Ένωση για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού των παιδιών με ειδικές ανάγκες.

Η μουσική από την άλλη μεριά σύμφωνα με τον Πλάτωνα είναι «η γλώσσα της ψυχής» και πραγματικά είναι μια οικουμενική γλώσσα που μπορούν να τη μιλήσουν όλοι οι άνθρωποι. Οι σημαντικότερες στιγμές της ζωής μας, οι ευχάριστες και οι δυσάρεστες, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη μουσική, και δεν θα μπορούσε να γίνει αλλιώς, αφού όλα γύρω μας εκπέμπουν ήχους, μουσική.

Έναυσμα της παρούσας μελέτης έγινε πριν μερικά χρόνια ένα τυχαίο άκουσμα για το πρόγραμμα «Η Μουσική αγαπάει τον Αυτισμό». Πρόκειται για ένα επιτυχημένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που πραγματοποιήθηκε για πέντε συνεχή έτη στην Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση, ενώ ταξίδεψε και σε νέους προορισμούς σε όλη την Ελλάδα. Το εργαστήρι ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του 2013. Περιλάμβανε μουσικές δραστηριότητες, ειδικά μελετημένες, προκειμένου να προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες επιθυμίες και τις ικανότητες των παιδιών. Σύμφωνα με το ευρύ φάσμα του αυτισμού καθώς και όλων των παθήσεων ειδικών αναγκών η μουσική αποτελεί κίνητρο για το παιδί, προκειμένου να αλληλεπιδράσει με το περιβάλλον του, να αναπτύξει επικοινωνιακές δεξιότητες και να αποκτήσει θετικές εμπειρίες σε ατομικό και οικογενειακό επίπεδο.

Έτσι λοιπόν δόθηκε το έναυσμα για την έρευνά μου σε αυτόν τον κόσμο της ειδικής αγωγής σε συνδυασμό με την μουσική. Σκοπός της έρευνάς μου είναι να διερευνηθούν οι απόψεις και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής στα ειδικά σχολεία τόσο στην Αττική όσο και στην επαρχία. Επιπλέον, ο σκοπός της μουσικής ως υποστηρικτικό μέσο στα άτομα με ειδικές ανάγκες, καθώς επίσης τα είδη και τα μέσα χρήσης της.

Η παρούσα εργασία ξεκινά με μια επισκόπηση της εξέλιξης της μουσικής στα ειδικά σχολεία στην Ελλάδα από την ίδρυσή τους μέχρι σήμερα.

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος έγινε από την ανάγκη να διερευνηθεί η εξέλιξη του τρόπου διδασκαλίας, ποια η κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα και πως η

ύπαρξη της μουσικής και η εκπαίδευση των ατόμων αυτών μέσω της μουσικής μπορεί να βοηθήσει στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Η παρούσα εργασία διαιρείται σε τρία επιμέρους κεφάλαια:

Στο πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνονται οι έννοιες της αναπηρίας και της ειδικής αγωγής καθώς γίνεται ιστορική αναδρομή της στην Ελλάδα. Επίσης παρουσιάζεται το ειδικό σχολείο στην Ελλάδα.

Επιπλέον, στο δεύτερο κεφάλαιο διευκρινίζεται η έρευνα, ορίζονται οι στόχοι της, καθώς επίσης αναλύεται και η μεθοδολογία της έρευνας, γίνεται επίσης αναφορά στις ερευνώμενες δομές. Στο ίδιο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στην υλοποίηση της έρευνας και στην ανάλυση των αποτελεσμάτων της.

Το τρίτο κεφάλαιο αφορά στη σχέση της μουσικής με την ειδική αγωγή.

Τέλος, αναφέρονται οι διαπιστώσεις/συμπεράσματα της έρευνας, καθώς και κάποιες σκέψεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

1.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ

Πολλές φορές στην καθημερινότητά μας ακούμε να αποκαλούν κάποιον ή κάποια «άτομο με ειδικές ανάγκες» ή «άτομο με αναπηρία». Ποια όμως είναι τα άτομα αυτά;

Στην πραγματικότητα δεν είναι εύκολο να ορίσουμε ποια άτομα περιλαμβάνονται σε αυτή την κατηγορία, δεδομένου ότι ο καθένας μας αντιλαμβάνεται κάτι εντελώς διαφορετικό για την έννοια «ειδικές ανάγκες» ή «αναπηρία». Ορισμένοι αναφέρουν ότι σε αυτή την κατηγορία ανήκουν όσοι παρουσιάζουν κάποια απόκλιση από το «κανονικό», από το «φυσιολογικό». Ποιος όμως θα μπορούσε σήμερα, σε μία εποχή που χαρακτηρίζεται από έντονες ψυχοπαθολογικές τάσεις, να χαράξει με απόλυτη βεβαιότητα τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ «φυσιολογικού» και «μη φυσιολογικού»;

Ερευνώντας την βιβλιογραφία, παρατηρούμε πως τις προηγούμενες δεκαετίες για τα παιδιά αυτά χρησιμοποιήθηκαν ονομασίες όπως: απροσάρμοστα, δύσκολα, προβληματικά, παιδιά με διαταραχές του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς, κ.α. Οι ονομασίες όμως αυτές με τη πάροδο του χρόνου εξαλείφονται και αντικαθίστανται από άλλους όρους πιο δόκιμους.

Ο χαρακτηρισμός «άτομα με ειδικές ανάγκες» έχει δοθεί με το Νόμο Ν. 1566/1985 σε ορισμένες κατηγορίες ατόμων που ορίζονται από αυτόν και που είχαν ανάγκη ειδικής αγωγής και ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα με τον Νόμο αυτό απαλείφεται ο όρος «άτομα αποκλίνοντα του φυσιολογικού» και χρησιμοποιείται ο όρος «άτομα με ειδικές ανάγκες».¹

Στην αναθεώρηση του Συντάγματος της Ελλάδας το 2001² καθιερώθηκε ο όρος «άτομα με αναπηρία» σε αντικατάσταση του όρου «άτομα με ειδικές ανάγκες».

Παρά την αντικατάσταση του όρου «άτομα με ειδικές ανάγκες» από το 2001 με τον όρο «άτομα με αναπηρία», ο πρώτος συνεχίζει να είναι ο πιο συχνά χρησιμοποιούμενος σήμερα, όταν αναφερόμαστε σε αυτά τα άτομα.

¹ ΝΟΜΟΣ 1566/1985 ΦΕΚ 167/Α/30-9-1985

² Σύνταγμα, Προστασία οικογένειας, γάμου, μητρότητας και παιδικής ηλικίας, δικαιώματα ατόμων με ειδικές ανάγκες, Άρθρο 21, παρ. 6

Κατά καιρούς έχουν γίνει διάφορες προσπάθειες προσέγγισης της έννοιας «άτομο με ειδικές ανάγκες». Σύμφωνα με την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, Άτομα με Ειδικές Ανάγκες θεωρούνται όλα τα άτομα που εμφανίζουν σοβαρή μειονεξία που προκύπτει από φυσική ή διανοητική βλάβη.

Να σημειώσουμε πως σήμερα όταν μιλάμε για εκπαίδευση, χρησιμοποιούμε τον όρο «άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες».

Σύμφωνα με τον Ν. 2817/2000 , «Άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες θεωρούνται τα άτομα που έχουν σημαντική δυσκολία μάθησης και προσαρμογής εξαιτίας σωματικών, διανοητικών, ψυχολογικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων. Στα άτομα αυτά περιλαμβάνονται όσοι:

- Έχουν νοητική ανεπάρκεια
- Έχουν ιδιαίτερα προβλήματα όρασης (τυφλοί), ακοής (κωφοί, βαρήκοοι)
- Έχουν σοβαρά νευρολογικά ή ορθοπεδικά ελαττώματα
- Έχουν προβλήματα λόγου και ομιλίας
- Έχουν δυσκολία στη μάθηση, όπως δυσλεξία, δυσαναγνωσία
- Έχουν σύνθετες γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες και

όσοι παρουσιάζουν αυτισμό και άλλες διαταραχές ανάπτυξης.»³

---

³ ΝΟΜΟΣ 2817/2000 ΦΕΚ 78/Α/14-3-2000

1.2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Η ειδική αγωγή αφορά την εκπαίδευση των «ατόμων με ειδικές ανάγκες». Επειδή όμως δεν υπάρχει μια ενιαία περιγραφή για τον όρο «ειδικές ανάγκες» ούτε και φυσικά μια ενιαία παιδαγωγική που να αφορά σε όλα αυτά τα άτομα, είναι δύσκολο να δοθεί ένας ακριβής ορισμός της έννοιας «Ειδική Αγωγή».

Κατά καιρούς έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες προσέγγισης της έννοιας. Η πρώτη έγινε από τη Ρόζα Ιμβριώτη, όπου σύμφωνα με αυτήν, η ειδική αγωγή είναι *«η επιστήμη που φροντίζει για τη μόρφωση, διδασκαλία και πρόνοια όλων των παιδιών που η σωματική και ψυχική τους εξέλιξη εμποδίζεται αδιάκοπα από παράγοντες ατομικούς και κοινωνικούς»*.⁴

Στα ίδια πλαίσια κινείται και ο ορισμός που δίνει η Αφροδίτη Ξηρομερίτη-Τσακλαγκάνου στο βιβλίο της όπου ορίζει ότι *«η ειδική αγωγή ασχολείται με παιδιά που αποτελούν εξαιρέσεις από τον κανόνα, δηλαδή με ειδικά παιδιά, στα οποία η γενική και ομοιογενής εκπαίδευση παρουσιάζεται ως ακατάλληλη και ανάρμοστη»*.⁵

Άλλη μια προσέγγιση είναι αυτή της Σταυρούλας Πολυχρονοπούλου, η οποία αναφέρει ότι *«Ειδική Αγωγή σημαίνει ειδικά σχεδιασμένα εκπαιδευτικά προγράμματα προσαρμοσμένα στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τις ικανότητες και τις δυσκολίες του παιδιού»*⁶

Όλες οι παραπάνω προσεγγίσεις αφορούν προσπάθειες ορισμού της έννοιας της ειδικής αγωγής από ανθρώπους που βρίσκονται στην εκπαίδευση και ασχολούνται με άτομα με ειδικές ανάγκες. Σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη, ο ορισμός που δίνεται αναφέρει πως *«Ειδική Αγωγή σημαίνει την ειδικά σχεδιασμένη εκπαίδευση που ικανοποιεί τις ιδιαίτερες ανάγκες παιδιών με μειονεξίες. Πιο αναλυτικά, η Ειδική Αγωγή είναι το σύστημα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και υπηρεσιών που παρέχονται στα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανάγκες, για την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους και για την ανάπτυξη και την πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων τους»*.⁷

---

⁴ Ιμβριώτη Ρ., (1939), *Ανώμαλα και καθυστερημένα παιδιά*, Ελληνική Εκδοτική Εταιρία Α.Ε, Αθήνα σελ.7

⁵ Ξηρομερίτη- Τσακλαγκάνου Α., (1984), *Ιστορικά σημεία και σύγχρονα προβλήματα της Ειδικής Αγωγής*, περ. Σύγχρονη Εκπαίδευση, τεύχος 19, Αθήνα, σελ. 12

⁶ Πολυχρονοπούλου- Ζαχαρογιώργα Στ., (1993), *Παιδιά με Ειδικές Ανάγκες*, Ντέφι, Αθήνα, σελ. 31

⁷ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια, (1989), *Ειδική αγωγή*, Λεξικό, τόμος 3, Λήμμα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 1643

Αντιλαμβάνεται κανείς πως συγκεκριμένος ορισμός για την ειδική αγωγή δεν μπορεί να δοθεί.

Ωστόσο σύμφωνα με τον Νόμο 3699/2008 ειδική αγωγή ορίζεται το σύνολο των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών στους μαθητές με αναπηρία και διαπιστωμένες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Όπου στη νομοθεσία αναφέρεται ο όρος «ειδική αγωγή» αντικαθίσταται με τον όρο «ειδική αγωγή και εκπαίδευση». Ως «διάγνωση» του παρόντος νόμου νοείται η εκπαιδευτική αξιολόγηση με σκοπό την συγκέντρωση στοιχείων και δεδομένων που θα βοηθήσουν στο σχεδιασμό και την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων- παρεμβάσεων . Η πολιτεία δεσμεύεται με αυτόν τον τρόπο να διασφαλίσει σε όλους τους πολίτες με αναπηρία και διαπιστωμένες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ίσες ευκαιρίες για την πλήρη συμμετοχή και συνεισφορά στην κοινωνία, ανεξάρτητη διαβίωση, οικονομική αυτάρκεια και αυτονομία, με πλήρη κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους στη μόρφωση και στη κοινωνική και επαγγελματική ένταξη.⁸

Συνοψίζοντας, με τον όρο «Ειδική Αγωγή» εννοούμε τους τρόπους διαχείρισης και εκπαίδευσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες, οι οποίοι πρέπει να είναι ανάλογοι πάντα με την συγκεκριμένη κατάσταση, καθώς και τις ειδικές παιδαγωγικές μεθόδους για την ικανοποίηση των ιδιαίτερων αναγκών τους. Επομένως, πρόκειται για μία «συνολική βοήθεια ζωής».⁹

1.2.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα μπορεί να γίνει καλύτερα κατανοητή μόνο, αν κάνουμε μία σύντομη ιστορική αναδρομή και δούμε την πορεία της.

Στην Ελλάδα πρώτος ο Όμηρος αναφέρεται σε μειονεκτικές ομάδες ανθρώπων, όπως «κουφός» (άνικανος), «νήπιος» (κουτός), «αιεσίφρων» (νοητικά καθυστερημένος), «νηπύτιος» (τρελός). Γενικότερα, στην ομηρική κοινωνία η αναπηρία καταδικαζόταν από θεούς και ανθρώπους. Η σωματική δύναμη και το ηρωικό πνεύμα ήταν το πρωταρχικό μέλημα όλων. Στην Σπάρτη όσα παιδιά τύχαινε να γεννηθούν ανάπηρα ρίχνονταν στον Καιάδα, καθώς θεωρούσαν ότι δεν είχαν καμία απολύτως θέση στην κοινωνία. Στην

---

⁸ ΝΟΜΟΣ 3699/2008-ΦΕΚ 199/Α'2.10.2008

⁹ Κρουσταλάκης Γ., (2000), *Παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες στην οικογένεια και το σχολείο- Ψυχοπαιδαγωγική Παρέμβαση*, Λύχνος, Αθήνα, σελ. 12

Αθήνα αντίθετα, επικρατούσε μια διαφορετική κατάσταση. Οι Αθηναίοι ήταν οι μόνοι που μερίμνησαν για τους «αδύνατους». «Αδύνατος» θεωρούνταν κάποιος που δεν μπορούσε να εργάζεται για να κερδίσει τα απαραίτητα για την ζωή του. Όσον αφορά τις πνευματικές αρρώστιες, οι θεοί ήταν αυτοί που τις προκαλούσαν και γι' αυτό οι θεραπείες γίνονταν συνήθως σε ιερούς ναούς, με διάφορες θρησκευτικές τελετές.

Σε αντίθεση με τον Πλάτωνα, που πρότεινε την απομάκρυνση των αναπήρων από την κοινωνία, ο Ιπποκράτης ήταν αυτός που υποστήριξε ότι ο θεός δεν βλάπτει το σώμα, αλλά η αρρώστια. Ασχολήθηκε περισσότερο με την επιστημονική θεώρηση της αναπηρίας, κάνοντας διαγνώσεις, ερευνώντας τα αίτια των προβλημάτων και εφαρμόζοντας θεραπείες με διάφορα φάρμακα. Τέλος, ο Αριστοτέλης ασχολείται ιδιαίτερα με τους τυφλούς και τους κωφούς και διδάσκει παράλληλα ότι «ο κάθε άνθρωπος πλάστηκε με σωματικές και ψυχικές διαφορές» κι ότι «η ψυχή και το σώμα είναι δεμένα κι όταν «πάθει» το σώμα τότε βλάπτεται και η ψυχική υγεία και αντίστροφα». Παρόλο λοιπόν, που στην αρχαιότητα παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον και προσπάθεια για αγωγή και εκπαίδευση των μειονεκτικών ατόμων, από το 143 π.Χ. έως την Βυζαντινή εποχή δεν φαίνεται να υπάρχει καμία απολύτως αναφορά για μέριμνα και προστασία των αναπήρων.

Δεν θα γίνει εκτενής αναφορά στην Αρχαία Σπάρτη που ως Πόλη Κράτος πρωταρχικά στρατιωτικού χαρακτήρα, με τους ιδιότυπους νόμους της κράτησε μία ιδιόρρυθμη στάση απέναντι στα μέλη της, τα οποία γεννιούνταν με σωματικές αναπηρίες, στάση η οποία σήμερα δεν νοείται, σε μία οργανωμένη και πολιτισμένη κοινωνία, όπως η Ελλάδα που υποχρεούται να προστατεύει και να παρέχει την καλύτερη δυνατή εκπαίδευση στα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του νεοελληνικού κράτους (1821-1900), παρατηρείται η τάση για περιθάλψη των αναπήρων, όπως και η ίδρυση φιλανθρωπικών ιδρυμάτων κάτω από την επίβλεψη της εκκλησίας. Η εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία παραμένει μετέωρη. Υπάρχουν τα γενικά σχολεία, χωρίς καμία ιδιαίτερη φροντίδα για τα μειονεκτικά παιδιά.¹⁰

Η Ελλάδα μέχρι πριν λίγες δεκαετίες δεν είχε να επιδείξει πολλά στα πλαίσια της εκπαίδευσης για άτομα με ειδικές σωματικές ή πνευματικές ανάγκες. Από το 1900 μέχρι και το 1950 δεν υπάρχει μία συστηματική ανάπτυξη και δεν έχουν εφαρμοστεί προγράμματα στον τομέα της Ειδικής Αγωγής. Αποσπασματικές, μεμονωμένες και τις

---

¹⁰ Ζώνιου-Σιδέρη Α. , (2011), *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους – Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*, Πεδίο, Αθήνα, σελ. 93-94

περισσότερες φορές ατομικές προσπάθειες, αρχίζουν να διαφαίνονται από την πρώτη δεκαετία του 1900, μόλις όμως εκλείπουν οι ιδρυτές σταματούν και αυτές. Η απουσία του κρατικού τομέα, το κοινωνικό κλίμα, το επίπεδο των επιστημών, η έλλειψη έρευνας, η πολιτική αστάθεια, η αλλαγή κυβερνήσεων που πάντα σήμαινε και αλλαγή προγραμμάτων, είχαν σαν αποτέλεσμα τη στασιμότητα.

Σύμφωνα με τον Κ. Καλαντζή, ο οποίος μέσα από τρεις διαφορετικές χρονικές περιόδους τοποθετείται για την Ειδική Αγωγή, το 1972 αναφέρει σε βιβλίο του ότι η Ειδική Αγωγή είναι «ένας κύκλος ειδικών χειρισμών και μεθόδων, ειδικών μορφών εργασίας ειδικού παιδαγωγικού κλίματος και ζωής».¹¹ Μετά από επτά χρόνια αναφέρει την Ειδική Αγωγή ως ένα νέο επιστημονικό κλάδο που με ειδικά μέσα και μεθόδους διδασκαλίας προσπαθεί να ολοκληρώσει και να ωριμάσει, μέσα στα δυνατά όρια εξέλιξης των δυνατοτήτων, την διαταραγμένη ή καθυστερημένη προσωπικότητα των μειονεκτικών παιδιών καθώς και να τα εξοπλίσει με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες ώστε να γίνουν καλά, όσο αυτό είναι δυνατόν και να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο, νιώθοντας ικανά και ευτυχημένα μέλη της κοινωνίας.¹² Ο ίδιος το 1984 γράφει ότι το προβληματικό παιδί δεν είναι «άρρωστο», αλλά άνθρωπος με ειδικές δυσκολίες και ανάγκες ο οποίος χρήζει της βοήθειάς μας, έτσι ώστε να καθοδηγηθεί στη ζωή.

Ειδικότερα, ως προς τον θεσμό της Ειδικής Αγωγής, πρέπει να σημειώσουμε ότι αυτός αλλά και η εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες έχουν απασχολήσει ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες τις Επιστήμες της Αγωγής.

Αναμφισβήτητα, οι προσπάθειες για ένταξη και αποδοχή αυτών των ατόμων από το κοινωνικό σύνολο ήταν πολλές. Στην ιστορία του 19^{ου} αιώνα κυριαρχούσε ένα κλίμα περιθωριοποίησης και ασυλοποίησης, ενώ οι λύσεις που υιοθετούνταν για τα άτομα αυτά ήταν καταδικαστικές.¹³ Η ιστορία των ανθρώπων με ειδικές ανάγκες και της εκπαίδευσής τους, έχει περάσει από διάφορα στάδια αλλαγών με βάση τις κοινωνικές αντιλήψεις της κάθε εποχής. Τα σημαντικότερα στάδια είναι τρία: α) το στάδιο της απόρριψης και της κακομεταχείρισης, β) το στάδιο του οίκτου, της περίθαλψης, της προστασίας και της

---

¹¹ Κ. Καλαντζής, (1972), *Διδακτική των ειδικών σχολείων για τα νοητικά καθυστερημένα παιδιά*, Εκδόσεις Καραβιάς- Ρουσόπουλος, σελ.22

¹² Κ. Καλαντζής, (1979), *Το πρόβλημα των μειονεκτικών παιδιών και εφήβων και η αντιμετώπισή τους*, Αθήνα, σελ.7

¹³ Δ. Ξενογιάννη & Α. Υφαντή, (2002), *Η πολιτική της Ειδικής Αγωγής στην Ελλάδα. Μια ιστορική ανασκόπηση και μια συγκριτική προσέγγιση*, 3^ο Πανελλήνιο συνέδριο Παιδαγωγικής εταιρείας Ελλάδος, Ελληνική παιδαγωγική και εκπαιδευτική έρευνα, Αθήνα

ξεχωριστής εκπαίδευσης και γ) το σημερινό στάδιο της διεκδίκησης ίσων ευκαιριών εκπαίδευσης και ισότιμης συμμετοχής των ανθρώπων με ειδικές ανάγκες στην κοινωνία.¹⁴

Συγχρόνως, η Ειδική Αγωγή για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες κρίνεται αναγκαία για την εκμάθηση δεξιοτήτων εντατική και συστηματική διδασκαλία. Το λειτουργικό και αναλυτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει τις γνώσεις και δεξιότητες που χρειάζονται οι μαθητές με αναπηρία έτσι ώστε να επιτύχουν στο μέγιστο την ανεξαρτησία τους στον τομέα της καθημερινής διαβίωσης όπως δεξιότητες αυτοεξυπηρέτησης (χρήση τουαλέτας, σίτιση). Επιπλέον, ως προς τον τρόπο διεξαγωγής της διδασκαλίας, εξετάζεται η χρήση εξειδικευμένων υλικών και μεθόδων, για παράδειγμα νοητική γλώσσα σε κωφούς μαθητές.

1.2.2. ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η πρώτη προσπάθεια στον ελλαδικό χώρο για προστασία, εκπαίδευση και περίθαλψη των ανάπηρων ατόμων έγινε το 1906, με την ίδρυση του «Οίκου Τυφλών», ο οποίος φιλοξενούσε τυφλά παιδιά ηλικίας 7-18 ετών.¹⁵ Η εκπαιδευτικός Ειρήνη Λασκαράτου στέλνεται στην Ευρώπη, για να ενημερωθεί στην εκπαίδευση τυφλών. Επιστρέφοντας μετά από ένα χρόνο ιδρύει το πρώτο σχολείο τυφλών, δημιουργώντας και το πρώτο ελληνικό αλφάβητο τυφλών με πρότυπο το γαλλικό BRAILLE.

Το 1923 ιδρύθηκε το πρώτο ειδικό σχολείο για 10 κωφάλαλα παιδιά. Από το 1956 και μετά ιδρύθηκαν παρόμοιες εκπαιδευτικές μονάδες (παραρτήματα) σε διάφορα μέρη της Ελλάδας.¹⁶

Η αρχή της θεσμοθετημένης Ειδικής Αγωγής υπήρξε το «Πρότυπο Ειδικό Σχολείο Αθηνών», το οποίο ιδρύθηκε το 1937 στην Καισαριανή με πρωτοβουλία της Ρόζας Ιμβριώτη και το οποίο αφορούσε παιδιά με νοητική υστέρηση.¹⁷ Η ίδρυση του Πρότυπου Ειδικού Σχολείου Αθηνών στάθηκε σημαντική αφετηρία κι ένας μεγάλος σταθμός στην πορεία των Ειδικών Σχολείων στην Ελλάδα.

---

¹⁴ Β. Λαμπροπούλου & Σ. Παντελιάδου,(2000), *Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα- Κριτική Θεώρηση*, Πρακτικά Πανερωπαϊκού Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής, Κρήτη, σελ. 156-170

¹⁵ Κρουσταλάκης Γεώργιος,(1994), *Παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες στην οικογένεια και το σχολείο- ψυχοπαιδαγωγική παρέμβαση*, Αθήνα, έκδοση του ίδιου, σελ. 93

¹⁶ Ζώνιου-Σιδέρη Α. , (2011), *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους- Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*, Πεδίο, Αθήνα, σελ. 95-97

¹⁷ Κρουσταλάκης Γεώργιος, (1994), *Παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες στην οικογένεια και το σχολείο- ψυχοπαιδαγωγική παρέμβαση*, Αθήνα, έκδοση του ίδιου, σελ. 93

Στη συνέχεια το 1961 ιδρύθηκαν το Ίδρυμα Προστασίας Απροσάρμοστων Παιδιών «Η Θεοτόκος», που είχε ως σκοπό την «εν γένει μέριμνα υπέρ των καθυστερημένων και ανώμαλων παιδιών» και το «Ψυχολογικό Κέντρο Βορείου Ελλάδας, φιλανθρωπικό σωματείο ιδιωτικής πρωτοβουλίας με στόχο την παροχή εκπαιδευτικής και θεραπευτικής βοήθειας σε παιδιά και εφήβους με νοητική καθυστέρηση ή διαταραχές συμπεριφοράς.¹⁸

Επίσης, ιδρύθηκε το Ίδρυμα Απροσάρμοστων Παιδιών «Σικιαρίδειον» που είχε ως αρχικό στόχο την εκπαίδευση απροσάρμοστων παιδιών, το οποίο αργότερα μετατράπηκε σε «Ίδρυμα Ειδικής Αγωγής» και το οποίο δεχόταν παιδιά με νοητική υστέρηση ηλικίας 5-14 ετών.

Η συστηματική ανάπτυξη και οργάνωση της Ειδικής Αγωγής στην χώρα μας πραγματοποιείται τα τελευταία 40 χρόνια, από την δεκαετία του 70 δηλαδή το Υπουργείο Παιδείας ενεργοποιείται περισσότερο στην κατεύθυνση της αγωγής των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Το 1975 και στην δεκαετία του 80 τα πράγματα βελτιώνονται. Οι σύλλογοι γονέων πολλαπλασιάζονται, το Μαράσλειο Διδασκαλείο εκπαιδεύει δασκάλους στην Ειδική Αγωγή, η κοινή γνώμη ευαισθητοποιείται, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συμβάλλουν με τον τρόπο τους και η ΕΟΚ βοηθάει για ανταλλαγή ιδεών και εφαρμογή προγραμμάτων.

Το 1972 και το 1973 ιδρύονται τα πρώτα Ειδικά Σχολεία για παιδιά με νοητική υστέρηση, που χαρακτηρίζονται ως ασκήσιμα. Το 1969 υπογράφηκε η ίδρυση του Γραφείου Ειδικής Εκπαίδευσης από τον δικτάτορα Παπαδόπουλο.

Ιστορικό βήμα στην εξελικτική πορεία του θεσμού της Ειδικής Αγωγής αποτέλεσε και η ψήφιση του Ν.1566/1985 για τη «δομή και λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης», στον οποίο ενσωματώθηκε με ιδιαίτερο κεφάλαιο η νομοθεσία της Ειδικής Αγωγής.¹⁹ Με το νόμο αυτό αποκλείεται η περιθωριοποίηση της Ειδικής Αγωγής και τονίζεται η συνευθύνη όλων των εκπαιδευτικών υπηρεσιών και των συναφών κοινωνικών φορέων για τη σωστή ανάπτυξη και λειτουργία του τομέα αυτού με στόχο την κατάργηση των υποτιμητικών διακρίσεων σε βάρος των παιδιών με ειδικές ανάγκες, τη σχολική και κοινωνική ενσωμάτωση και αλληλοαποδοχή τους.

Ο θεμελιώδης νόμος της Ειδικής Αγωγής που αποτελεί και ελπίδα όλων των ΑΜΕΑ, των γονιών τους, των εκπαιδευτικών της ειδικής αγωγής και γενικότερα όλων των

---

¹⁸ Ζώνιου-Σιδέρη Α. , (1998), *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους*, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ.86

¹⁹ ΝΟΜΟΣ 1566/1985 ΦΕΚ 167/Α/30-9-1985

εκπαιδευτικών της γενικής εκπαίδευσης αλλά και όσων ασχολούνται με το παιδί που λέγεται «παιδί με ειδικές ανάγκες», είναι πλέον ο Ν.2817 που δημοσιεύτηκε στις 14/3/2000.²⁰

Η Ειδική Αγωγή παρουσιάζει μεγάλη εξέλιξη έως την δεκαετία στην οποία αρθρογραφεί ο Καλαντζής, δηλαδή την δεκαετία του '80. Απ' τα μέσα του 20ού αι. και κυρίως από το 1950, ο χώρος της Ειδικής Αγωγής είχε εμπλουτιστεί με νέες επιστημονικές αντιλήψεις. Έγιναν πρόοδοι στο χώρο των Ειδικών Επιστημών. Πλέον γίνεται στροφή στην προσωπικότητα και η Ειδική Αγωγή προσφέρει μια εξελικτική βοήθεια. Αυτή η βοήθεια είναι ένα κοινωνικό εκπαιδευτικό πρόβλημα, ένα ανθρώπινο δικαίωμα και η παροχή του ήταν χρέος της κοινωνίας και του κράτους. Όμως τα χρόνια αυτά στην Ελλάδα κυριαρχεί το μετεμφυλιακό κλίμα και η πολιτική μισαλλοδοξία της δεξιάς. Υπάρχουν μόνο λίγες ασυλιακές μορφές. Ιδρύεται ο πρώτος Ιατροπαιδαγωγικός συμβουλευτικός σταθμός και η Εταιρεία Ψυχικής Υγιεινής και Νευροψυχιατρικής του παιδιού, από την ομάδα νέων επιστημόνων, στην οποία εντάσσεται και ο Καλαντζής. Για πρώτη φορά δοκιμάζεται η μορφή της «Εργασίας Επιστημονικής Ομάδας», η «εργασία με γονείς», διάφορες μορφές εργασίας με παιδιά και η διαφώτιση του κοινού. Ακόμη, ιδρύεται ο πρώτος Σύλλογος γονέων και Κηδεμόνων Απροσάρμοστων Παιδιών και το πρώτο Ειδικό Σχολείο για ασκήσιμα παιδιά, το Στουπάθειο (1962) του Κ. Καλαντζή. Αυτές οι προσπάθειες αλλά και γενικά οι νέες αντιλήψεις, έφεραν στην επικαιρότητα το πρόβλημα των ειδικών παιδιών και έτσι ανάγκασαν την πολιτεία να κινηθεί άμεσα για λύσεις.²¹

Ο ίδιος ο Καλαντζής θεωρεί, ότι το Ειδικό Σχολείο είναι ένα σχολείο ανάγκης για τα παιδιά όλων των μορφών «προβληματικότητας», για τα οποία είναι σαφή πλέον τα όρια και ο αναγκαστικός διαχωρισμός τους απ' τα άλλα παιδιά. Ένα άλλο χαρακτηριστικό της Ειδικής Αγωγής τότε, ήταν η εμπορευματοποίηση. Ειδικότερα, με τον νόμο 1143/1981²² περνάει στα χέρια της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Ωστόσο, λίγο αργότερα διαμορφώθηκε ένα πιο θετικό κλίμα, με την Κοινωνική Πολιτική και Κρατική Βούληση, έτσι ώστε να γίνει μια καινούργια αρχή.

Επομένως, τα τελευταία χρόνια, η ειδική αγωγή στην Ελλάδα προσπαθεί να ξεφύγει από το ιατρικό μοντέλο και να αποκτήσει εκπαιδευτικό προσανατολισμό.

---

²⁰ ΝΟΜΟΣ 2817/2000 ΦΕΚ 78/Α/14-3-2000

²¹ Κ. Καλαντζής, (1984), *Η Ειδική Αγωγή χθες και σήμερα*, ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ, σελ. 60-61

²² ΝΟΜΟΣ 1143/1981 ΦΕΚ 80/Α/31-3-1981

Η ουσιαστική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος και η προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες επιχειρείται την περίοδο 2007–2013, μέσα από το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Εκπαίδευση και διά βίου μάθηση» του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων.²³

Εν τω μεταξύ, σε διεθνές επίπεδο, το 2006, υπογράφεται από τα Ηνωμένα Έθνη η σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Η σύμβαση αυτή αποτελεί το έναυσμα για την ουσιαστική αλλαγή στην ενταξιακή πολιτική των κρατών αλλά και στην ευρύτερη κοινωνική συνείδηση.²⁴

Συνοπτικά, ύστερα από μια ανασκόπηση που επιχειρήθηκε, στην ιστορία της ενταξιακής εκπαίδευσης καθώς και των πρακτικών που εφαρμόστηκαν, τελικά, στην Ελλάδα, διαπιστώθηκε ότι η ενιαία εκπαίδευση είναι ένα ζήτημα περίπλοκο και αμφιλεγόμενο, επειδή περιγράφει μια δύσκολη διαδικασία, όπου ένα σχολείο θα πρέπει να ανταποκριθεί σε όλους τους μαθητές ως άτομα, αλλάζοντας τόσο τα προγράμματα σπουδών όσο και τη διδασκαλία.²⁵ Ωστόσο, αν θέλουμε να εφαρμοστεί η ενταξιακή πολιτική επί της ουσίας και να εξασφαλιστούν ίσες ευκαιρίες για όλους, απαιτούνται ριζικές αλλαγές όχι μόνο στη νομοθεσία, αλλά, κυρίως, σε πρακτικό και οικονομικό επίπεδο.

Η φιλοσοφία που επικρατεί για την Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα σήμερα επικεντρώνεται στην παροχή ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών για όλα τα παιδιά, σύμφωνα με τις ανάγκες και τις δυνατότητές τους σ' ένα σχολείο που οδηγεί όχι μόνο σε σχολική ενσωμάτωση, αλλά και σε κοινωνική ένταξη και αποδοχή. Όπως όμως, σε πολλές χώρες, έτσι κι στην Ελλάδα υπάρχουν προβλήματα που εμποδίζουν την ενσωμάτωση ως προς τους εκπαιδευτικούς και κοινωνικούς της στόχους.²⁶

Τέλος η ιστορία της Ειδικής Αγωγής στην Ελλάδα είναι πρόσφατη και χαρακτηρίζεται από σποραδικές προσπάθειες που παρατηρούνται κυρίως στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Τα προβλήματα που εντοπίζονται αφορούν την ανεπάρκεια της εκπαιδευτικής πολιτικής, των οικονομικών πόρων και της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, τα οποία καλείται να επιλύσει η πολιτεία και οι εκπαιδευτικοί φορείς της.

---

²³ Δ. Βλάχος, (2008), *Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και οι σύγχρονες από την εκπαίδευση. Εκπαίδευση και ποιότητα στο ελληνικό σχολείο*

²⁴ Ηνωμένα Έθνη, (2006), *Σύμβαση για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία*

²⁵ Juddy Sebba & Mel Ainscow, (1996), *International developments in inclusive schooling: Mapping the issues*, Cambridge Journal of Education, σελ. 5-18

²⁶ Τζουριάδου, Μ. , (1995), *Παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Μια ψυχο- παιδαγωγική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη, Προμηθεύς, σελ. 67-68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΕΡΕΥΝΑ

2.1. ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Με αφορμή τα παραπάνω και αξιοποιώντας τις μεθόδους κοινωνικής έρευνας επιλέχθηκε να διερευνηθεί:

- η εικόνα του μουσικού σε ένα ειδικό σχολείο στην Ελλάδα
- οι μουσικές του γνώσεις
- η εξειδίκευσή του στον τομέα της Ειδικής Αγωγής
- τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιεί στην τάξη του ανάλογα με τις ικανότητές του καθώς και την ανταπόκριση των παιδιών
- το χρονικό πλαίσιο που χρησιμοποιεί την μουσική στη τάξη, ο τρόπος χρήσης/μέσο, καθώς και τα είδη της μουσικής που επιλέγει ο εκπαιδευτικός και την προτίμηση των παιδιών σε αυτή
- η μουσική δραστηριότητα και η οργάνωσή της

Από τα παραπάνω, είναι προφανές ότι θα αναδειχτεί η σημασία της μουσικής ως εκπαιδευτικό εργαλείο και τα οφέλη της χρήσης της, καθώς και σε ποιες παθήσεις η μουσική μπορεί να έχει τα πιο ορατά οφέλη. Συγχρόνως, θα προκύψουν κάποιες παρατηρήσεις για τις δυνατότητες και τις αδυναμίες της υφιστάμενης συνθήκης, μέσα από την εικόνα που δίνει μια σειρά από ειδικά εκπαιδευτήρια, που εδράζονται τόσο στο κέντρο, όσο και στην περιφέρεια.

2.2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Για την πραγματοποίηση της έρευνάς μου βασίστηκα στο βιβλίο «*Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής*», του Λεωνίδα Οικονόμου. Πρωταρχικό έργο κάθε ερευνητή είναι ο προσεκτικός σχεδιασμός και η σωστή οργάνωση της έρευνας, ίσως να είναι το πιο σημαντικό βήμα. Η έρευνα η οποία δεν είναι ορθά σχεδιασμένη και οργανωμένη θα συναντήσει πολλές δυσκολίες στην εφαρμογή της και θα οδηγήσει σε αμφίβολης ποιότητας αποτελέσματα.²⁷

Τα τρία βασικά ερωτήματα που καλείται ο ερευνητής να δώσει απάντηση είναι **τι θα ερευνήσω; Πως θα το ερευνήσω; Γιατί θα το ερευνήσω;** Το ερώτημα το οποίο τυπικά προηγείται των άλλων δύο είναι το τι θα ερευνήσω. Και στα τρία ερωτήματα υπάρχει μία αμφίδρομη σχέση και πρέπει να προσέξουμε ιδιαίτερα το σχεδιασμό και την οργάνωση της έρευνας ώστε να έχουμε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Κατά τη διαδικασία επιλογής του ερευνητικού θέματος υπάρχει ένα ευρύ φάσμα προβλημάτων και καλούμαστε να επιλέξουμε ένα από αυτά, αυτό που θεωρούμε το πλέον σημαντικό στον τομέα του.

Από το ευρύ φάσμα της εκπαίδευσης στην ειδική αγωγή το θέμα της έρευνάς μας είναι η μουσική ως μέσο θεραπείας. Μέσω της έρευνας έγινε προσπάθεια να διερευνηθεί αν τελικά η μουσική λειτουργεί ως θεραπευτικό εργαλείο στα παιδιά με ειδικές ικανότητες. Τώρα θα αναφερθεί ξανά η σημασία του σχεδιασμού και η οργάνωση της έρευνας. Κατά το σχεδιασμό και την οργάνωση της έρευνας ακολουθήθηκαν κάποια βήματα, τα οποία είναι η επισήμανση του θέματος που θα διερευνηθεί, η συγκεκριμενοποίηση του θέματος, η τοποθέτηση του θέματος σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, η διερεύνηση της σχετικής βιβλιογραφίας καθώς και η επισήμανση των πηγών στις οποίες θα ανατρέξει οποιοσδήποτε όταν χρειαστεί σχετικές πληροφορίες, διατύπωση σαφών και συγκεκριμένων υποθέσεων ή ερευνητικών στόχων και σκοπών ή ερευνητικών προβλημάτων, διασάφηση των ειδικών όρων και εννοιών που θα χρησιμοποιηθούν στην έρευνα, επιλογή του δείγματος, η επιλογή του τρόπου που θα χρησιμοποιηθεί για την διεξαγωγή της έρευνας, η επιλογή του τρόπου με τον οποίο θα γίνει η στατιστική επεξεργασία των ευρημάτων και οι αναλύσεις με τις οποίες θα παρουσιαστούν τα

---

²⁷ Λεωνίδας Αθανασίου, *Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής*, ΕΦΥΡΑ, ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007, σελ. 59

ευρήματα. Τέλος η εξασφάλιση όλων των προϋποθέσεων που απαιτούνται για την ομαλή διεξαγωγή της έρευνας όπως ειδικές άδειες, χρόνος, χρήματα κλπ.²⁸

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη τον Φεβρουάριο του 2018 σε σχολικές μονάδες Ειδικής Αγωγής των νομών Αττικής, Αχαΐας, Αρταίων.

Πρώτο μέλημα ήταν να αποφασιστεί το είδος των πληροφοριών που θα συλλεχθεί, τα άτομα από τα οποία θα παρθούν οι πληροφορίες αυτές καθώς επίσης και η μέθοδος συλλογής των πληροφοριών. Έτσι αρχικά πραγματοποιήθηκε μία βιβλιογραφική ανασκόπηση των νόμων περί Ειδικής Αγωγής και Ειδικών Σχολείων.

Για την συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε μεθοδολογικό εργαλείο για το οποίο θα γίνει αναφορά παρακάτω, για τα κριτήρια με τα οποία επιλέχθηκαν, τον τρόπο δημιουργίας, την επιλογή του δείγματος της έρευνας καθώς επίσης και την διαδικασία συλλογής των πληροφοριών.

α) Μεθοδολογικό εργαλείο

Για την έρευνα που αφορά εκπαιδευτικούς μουσικούς σε σχολικές μονάδες Ειδικής Αγωγής επιλέχθηκε η χρήση ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο είναι από τα πιο εύχρηστα μέσα συλλογής δεδομένων καθώς εξασφαλίζουν πληθώρα πληροφοριών σε σύντομο χρονικό διάστημα. Επίσης ένας επιπλέον λόγος που επιλέχθηκε το ερωτηματολόγιο είναι ότι οι απαντήσεις που απαιτεί η έρευνα είναι μικρές σε έκταση και δεν χρειάζονται ανάλυση.²⁹

β) Δημιουργία ερωτηματολογίου

Η δημιουργία του ερωτηματολογίου αποτέλεσε αντικείμενο ιδιαίτερης προσοχής. Λόγω του ότι ο τρόπος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου θα γινόταν μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας ο τρόπος διατύπωσής του έπρεπε να είναι αρκετά επιγραμματικός και παράλληλα να μην αφήνει κανένα περιθώριο παρερμηνείας. Ο τύπος των ερωτήσεων είναι κλειστού τύπου. Αυτός ο τύπος των ερωτήσεων είναι εκείνος που προσφέρεται για μία στατιστική ανάλυση και είναι συγχρόνως εύκολο να απαντηθούν περιορίζοντας τον εξεταζόμενο στο θέμα.

---

²⁸ Λεωνίδας Αθανασίου, *Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής*, ΕΦΥΡΑ, ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007, σελ. 60-61

²⁹ Λεωνίδας Αθανασίου, *Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής*, ΕΦΥΡΑ, ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007, σελ.41

Η διαδικασία χορήγησης του ερωτηματολογίου κάθε φορά ξεκινούσε γνωστοποιώντας στον ερωτηθέντα εκπαιδευτικό την μελέτη μου και τον στόχο της τονίζοντας τη σημασία της συμμετοχής του. Η χορήγηση του ερωτηματολογίου γινόταν κάθε φορά σε δεύτερη φάση, με ηλεκτρονική προώθηση, αφού πρώτα είχε προηγηθεί συνάντηση με τον εκάστοτε εκπαιδευτικό συγκεντρώνοντας έτσι έναν σεβαστό αριθμό πληροφοριών.³⁰ Η αποστολή των ερωτηματολογίων ηλεκτρονικά είναι δίπολη, αρχικά γιατί τα ερωτηματολόγια μου ήταν σε ηλεκτρονική μορφή συγκεκριμένα στο Google forms οπότε η συμπλήρωσή του θα μπορούσε να γίνει μόνο ηλεκτρονικά και δεύτερος λόγος ήταν ότι δεν ήθελα να απασχολήσω περισσότερο τους εκπαιδευτικούς είτε εν ώρα διαλείμματος είτε εν ώρα κενού στο πρόγραμμά τους.

---

³⁰ Claude Javeau, *Η έρευνα με Ερωτηματολόγιο*, Τυπωθητώ Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2000, σελ. 126

2.3. ΟΙ ΕΡΕΥΝΩΜΕΝΕΣ ΔΟΜΕΣ

Οι δομές στις οποίες απευθυνθήκαμε προκειμένου να ζητήσουμε συμμετοχή των εκπαιδευτικών στην παρούσα έρευνα είναι οι εξής:

- Κέντρο Ημέρας «Αστεριών Δράσεις»

Πρόκειται για ένα κέντρο ημέρας ειδικών αναγκών, ιδιωτικού δικαίου, το οποίο λειτουργεί εδώ και 2 χρόνια. Εδρεύει στην Δάφνη, Λεωφόρος Βουλιαγμένης 200 και Δερβενακίων 1, στην Αθήνα. Συγκεντρώνει άτομα με ειδικές ανάγκες, συγκεκριμένα αυτισμό, νοητική υστέρηση, διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ) και σύνδρομα. Το κέντρο προσφέρει εκπαίδευση σε άτομα ηλικίας 24-37 ετών, καταναμημένα σε τμήματα των 5 ατόμων πρωινής λειτουργίας από της 08:00-14:00.

- Κέντρο Ημέρας Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες «ΣΕΙΡΙΟΣ»

Στο πλαίσιο του προγράμματος «Υγεία και Πρόνοια 2000-2006» η Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων (Ε.Ε.Π.Α) ίδρυσε και λειτουργεί το κέντρο ημέρας ατόμων με αυτισμό «ΣΕΙΡΙΟΣ», ιδιωτικού δικαίου, το οποίο εδρεύει στον Γέρακα Αττικής. Στόχος του κέντρου είναι τα άτομα με πολλαπλές δυσκολίες, να εκπαιδεύονται σε ένα περιβάλλον που τα αποδέχεται, τα στηρίζει και τα βοηθά στην αντιμετώπιση και εκπλήρωση των αναγκών τους. Το κέντρο συγκεντρώνει 20 άτομα συνολικά ανά 7 άτομα σε κάθε τμήμα. Πρόκειται για άτομα ηλικίας 18 ετών και άνω, με αυτισμό, χαμηλής λειτουργικότητας και υψηλής νοητικής υστέρησης.

- 30^ο Ειδικό σχολείο, ΚΕ.ΔΔ.Υ Ν. Άρτας, Ελεούσα.

Το δημόσιο σχολείο έδρευε στο κέντρο της πόλης της Άρτας όμως τον τελευταίο χρόνο έχει μεταφερθεί και συστεγάζεται με το 1^ο δημοτικό σχολείο στην περιοχή της Ελεούσας και Μοσχοπόλεως 1 στην Άρτα. Ανήκει την κατηγορία δημόσιων σχολείων καθώς απαρτίζεται από 6 τάξεις οι οποίες αποτελούνται από 4 παιδιά. Τα παιδιά είναι ηλικίας 6 έως 10 ετών, και πάσχουν από αυτισμό, σύνδρομο Down, νοητική υστέρηση και κινητικά προβλήματα. Σύμφωνα με τη μουσικό του σχολείου το μάθημα της μουσικής διεξάγεται 1 ώρα την εβδομάδα.

- Ειδικό σχολείο Εργαστήριο (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ) Γλυκόριζου

Το Εργαστήριο Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ) είναι δημόσιο σχολείο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Σε αυτό φοιτούν μαθητές ηλικίας 12 έως 25 ετών με διαγνωσμένες σοβαρές ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες . Η φοίτηση διαρκεί τουλάχιστον 6 χρόνια καθώς τα άτομα που απαρτίζουν το σχολείο είναι συνολικά 26 με σοβαρές παθήσεις, αυτισμό, νοητική υστέρηση, κινητικά προβλήματα και σύνδρομο Down.

- 1^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο

Το σχολείο είναι δημόσιο 10/θέσιο και βρίσκεται στην οδό Ιππολύτη 8 στο Ψαροφάι στην Πάτρα. Εγκαινιάστηκε το 2001 και συστεγάζεται με το 1^ο 2/θέσιο Ειδικό Νηπιαγωγείο. Στο σχολείο εγγράφονται μαθητές από 6 έως 7 ετών καθώς η φοίτησή τους διαρκεί μέχρι και τα 14 τους χρόνια. Τα παιδιά τα οποία συγκεντρώνει είναι άτομα με αυτισμό, νοητική υστέρηση, κινητικά προβλήματα και σύνδρομο Down.

2.4. Η ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Αφού λοιπόν αναφερθήκαμε στην έρευνα γενικότερα θεωρούμε αναγκαίο να αναφερθούμε και στις δυσκολίες που προέκυψαν κατά τη διεξαγωγή της.

Αρχικά, ήταν κρίσιμο να εξασφαλιστεί μια δειγματοληψία που θα μπορούσε να είναι αντιπροσωπευτική διαφορετικών κοινωνικών πλαισίων όπου λειτουργούν οι θεσμικοί φορείς του ενδιαφέροντός μου. Ήταν σημαντικό να έχω πρόσβαση, τόσο σε φορείς του κέντρου, όσο και της περιφέρειας. Για την περιφέρεια, θεώρησα σημαντικό να στοχεύσω δυο πόλεις διαφορετικού μεγέθους, όπως η Άρτα και η Πάτρα.

Πριν αρχίσω να αναφέρομαι στις δυσκολίες που αντιμετώπισα κατά τη διεξαγωγή της έρευνας θα πρέπει να αναφερθώ στους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν, την πρώτη γνωριμία και επαφή μας καθώς και λίγα πράγματα της συνεργασίας μας καθ' όλη την διάρκεια της έρευνας. Η πρώτη επαφή έγινε μέσω κοινών γνωστών που αμέσως ενδιαφέρθηκαν να με βοηθήσουν να φέρω σε πέρας το δύσκολο κομμάτι της έρευνας για την πτυχιακή μου εργασία. Στην αρχή ήμουν αρκετά διστακτική κατά την προσέγγισή των εκπαιδευτικών καθώς δεν τους γνώριζα προσωπικά και φοβόμουν για τυχόν αρνητικές απαντήσεις. Γρήγορα όμως διαλύθηκαν όλοι οι φόβοι και η διστακτικότητά μου, καθώς συνάντησα μεγάλη ανταπόκριση και προθυμία.

Η μεγαλύτερη δυσκολία που συνάντησα ήταν να εξασφαλίσω άδεια από τις αρμόδιες αρχές για την επίσκεψη σε συγκεκριμένους χώρους (30^ο Ειδικό σχολείο, ΚΕ.ΔΔ.Υ Ν. Άρτας), όπου θα συναντούσα τα υποκείμενα της έρευνας ή θα μπορούσα να μελετήσω διάφορα σημαντικά αρχεία που θα με βοηθούσαν στην πιο ομαλή διεξαγωγή της. Επίσης μία σημαντική δυσκολία ήταν είτε η απροθυμία για συνεργασία είτε η δυσκολία επικοινωνίας των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Αυτό συνέβαινε είτε λόγω μεγάλου φόρτου εργασίας είτε λόγω περιορισμένου χρόνου.

Παρ' όλες τις δυσκολίες, η επιμονή μου και η ανάγκη της άμεσης διεκπεραίωσης της έρευνάς μου είχαν ως αποτέλεσμα την άμεση ανταπόκρισή τους. Το πρώτο μου μέλημα ήταν να διευκολύνω αυτούς τους ανθρώπους και για αυτό το λόγο δημιούργησα ένα ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο.³¹

---

³¹ Λεωνίδας Αθανασίου, *Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής*, ΕΦΥΡΑ, ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007, σελ.75-76

2.5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Η παρούσα έρευνα αξιοποίησε το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο. Οι ερωτήσεις που αποτέλεσαν το παρόν ερωτηματολόγιο διατυπώθηκαν με λογική σειρά ξεκινώντας με ερωτήσεις ταυτότητας.

Οι πρώτες ερωτήσεις αφορούσαν στο φύλο και την ηλικία του κάθε εκπαιδευτικού καθώς ρωτήθηκαν ξεχωριστά αλλά συνδυάστηκαν για την ανάλυσή τους. Συγκεκριμένα, από τις δυο αυτές ερωτήσεις περίμενα να διαπιστώσω το φύλο της πλειοψηφίας των εκπαιδευτικών και κατά συνέπεια αν υπάρχουν έκφυλα στερεότυπα και διαφορά στην αντίληψη της μουσικής μεταξύ άνδρα και γυναίκας καθώς επίσης και την πλειοψηφία των ηλικιών τους.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

* Απαιτείται

Όνομα (Προαιρετικά) *

Η απάντησή σας

Φύλο *

Άνδρας

Γυναίκα

Ηλικία *

5-20

21-30

31-40

41-50

50 και άνω

Τάξη Στην Οποία Παρεμβαίνω *

Η απάντησή σας

Ακολούθησαν ερωτήσεις που αφορούσαν το μορφωτικό επίπεδο των εκπαιδευτικών. Απαραίτητο λοιπόν ήταν να γνωρίζω τις ακαδημαϊκές γνώσεις των εκπαιδευτικών καθώς και αν τυχόν υπάρχει κάποιος άλλος τίτλος εξειδίκευσης στην ειδικής αγωγή. Στο σημείο αυτό θα ήταν εύλογο να αναφέρω πως ο ρόλος του σύγχρονου εκπαιδευτικού είναι πολυδιάστατος και απαιτητικός ως προς το απαραίτητο για το επάγγελμα γνωστικό και επαγγελματικό εξοπλισμό. Αυτό επιβάλλει τη θεώρηση του

εκπαιδευτικού ως επαγγελματία που κατέχει ή πρέπει να κατέχει εξειδικευμένες επιστημονικές γνώσεις.³²

Πτυχίο *

- Πανεπιστήμιο
- ΤΕΙ
- ΙΕΚ
- ΔΕ
- ΥΕ
- ΕΠΑΛ
- Μεταπτυχιακός Τίτλος
- Διδακτορικό Δίπλωμα
- Άλλο: _____

Ειδικές Γνώσεις Μουσικοθεραπείας *

Η απάντησή σας _____

Με τις δύο παρακάτω ερωτήσεις που αναλύθηκαν συνδυαστικά οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να απαντήσουν αν κατέχουν μουσικές γνώσεις και αν εξειδικεύονται σε κάποιο μουσικό όργανο. Προσδοκώντας να μάθω αν τελικά μπορεί ο οποιοσδήποτε να προσφέρει μουσικές γνώσεις, όπως συνεπάγεται αυτό, σε παιδιά με ειδικές ανάγκες.

Μουσικές Γνώσεις *

- Τμήμα ΜΣ
- ΤΛΠΜ ΤΕΙ
- Δίπλωμα Οργάνου
- Πτυχίο Οργάνου
- Πτυχίο Θεωρητικών (οποιοδήποτε)
- Βυζαντινή Μουσική
- Ιδιαίτερα Μαθήματα
- Αυτοδίδακτος/η
- Άλλο: _____

---

³² Σταύρου Γ., (2007), *Η Εκπαίδευση των εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία της μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, Επιστημονικό Βήμα του Δασκάλου, τ.8, σελ.86-94

Μουσικά Όργανα Που Παίζω *

Η απάντησή σας

Στην κατηγορία μουσική στην τάξη, διατυπώθηκαν ερωτήσεις σχετικά με τον τρόπο χρήσης της, τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί για την εκπλήρωση του σκοπού της καθώς και για την συχνότητα που επιλέγουν να την χρησιμοποιούν.

Τρόπος Χρήσης/Μέσο *

- Φωνή
- Κρουστά
- Μουσικά Όργανα
- Ιδιοκατασκευές
- Διαδίκτυο
- Cd
- Άλλο: _____

Μουσικά Όργανα Που Χρησιμοποιώ Στην Τάξη *

Η απάντησή σας

Χρήση Μουσικής Στην Τάξη *

- Ποτέ
- Σπάνια
- Συχνά
- Πολύ Συχνά
- Καθημερινά

Ξεχωριστά απαντήθηκε και αναλύθηκε η ερώτηση που αποσκοπούσε στα είδη της μουσικής που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί στην τάξη, περιμένοντας να μάθω ποια είδη μουσικής προσεγγίζουν ευχάριστα τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Είδη Μουσικής Που Χρησιμοποιώ Στην Τάξη *

- Παιδικά
- Σχολικά
- Παραδοσιακά
- Δημοφιλή
- Έντεχνα
- Τζαζ
- Κλασσική
- Άλλο: _____

Μεμονωμένα ερωτήθηκαν και αναλύθηκαν και οι παρακάτω ερωτήσεις προσδοκώντας να διερευνηθεί με ποιόν τρόπο διεξάγεται το μάθημα της μουσικής στην τάξη και αν ο τρόπος που οργανώνεται τελικά είναι πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών ή των μαθητών.

Μουσική Δραστηριότητα Στην Τάξη *

- Ακρόαση
- Τραγούδισμα
- Ρυθμική Αγωγή
- Μουσικό Παιχνίδι
- Μουσική Εκτέλεση
- Αυτοσχεδιασμός
- Άλλο: _____

Οργάνωση Της Μουσικής Δραστηριότητας Στην Τάξη *

- Πρωτοβουλίες Εκπαιδευτικού
- Πρωτοβουλίες Παιδιών
- Επιλογές Εκπαιδευτικού
- Επιλογές Παιδιών

Επίσης ξεχωριστή ήταν και η παρακάτω ερώτηση και η ανάλυση της που αφορούσε τις μουσικές προτιμήσεις των μαθητών.

Προτίμηση Μαθητών *

- Παιδικά
- Σχολικά
- Παραδοσιακά
- Δημοφιλή
- Εντεχνα
- Κλασσική
- Τζαζ
- Άλλο: _____

Ομοίως και οι δύο ερωτήσεις που ακολουθούν αποσκοπούν ξεχωριστά η καθεμία στη σημαντικότητα της μουσικής ως εκπαιδευτικό εργαλείο και στην χρήση ειδικής μεθοδολογίας για τη διεξαγωγή του μαθήματος.

Θεωρώ Ότι Η Μουσική Ως Εκπαιδευτικό Εργαλείο Είναι *

- Όχι απαραίτητο
- Λίγο απαραίτητο
- Επικουρικό
- Βασικό
- Αναντικατάστατο

Χρησιμοποιώ Ειδική Μεθοδολογία Στις Μουσικές Εφαρμογές;
Αν Ναι, Περιγράψω Με Συνομία. *

Η απάντησή σας _____

Τέλος, έκρινα απαραίτητες και τις παρακάτω μη συνδυαστικές ερωτήσεις αποσκοπώντας στα οφέλη της χρήσης της μουσικής καθώς και σε ποιες παθήσεις γίνονται ορατά.

Οφέλη Από Την Χρήση Της Μουσικής *

- Συγκέντρωση
- Πειθαρχία
- Διασκέδαση
- Ανάπτυξη Δεξιοτήτων
- Καλλιέργεια Γνώσεων
- Αισθητική Αγωγή
- Συναισθηματική Ανάπτυξη

Σε Ποιες Παθήσεις Είναι Κατά Τη Γνώμη Μου Πιο Ορατά Τα Οφέλη: *

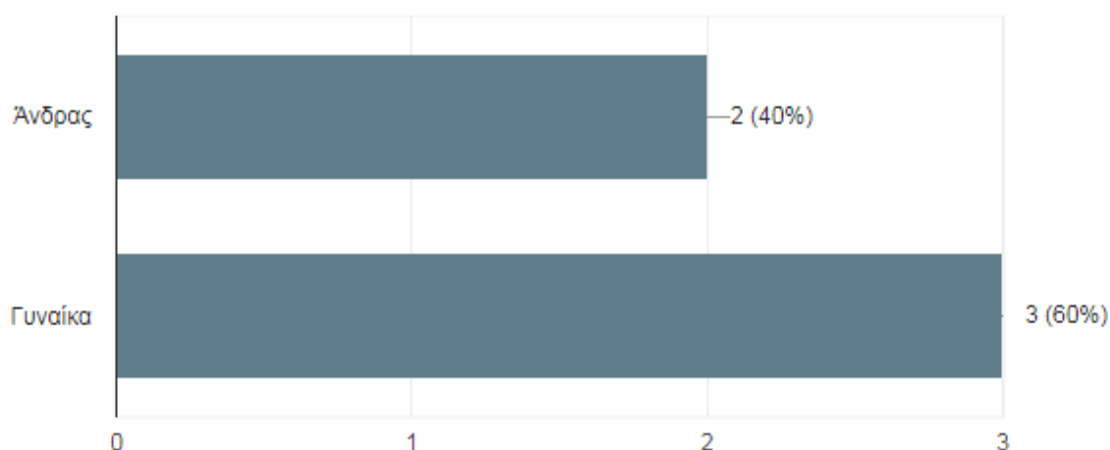
Η απάντησή σας

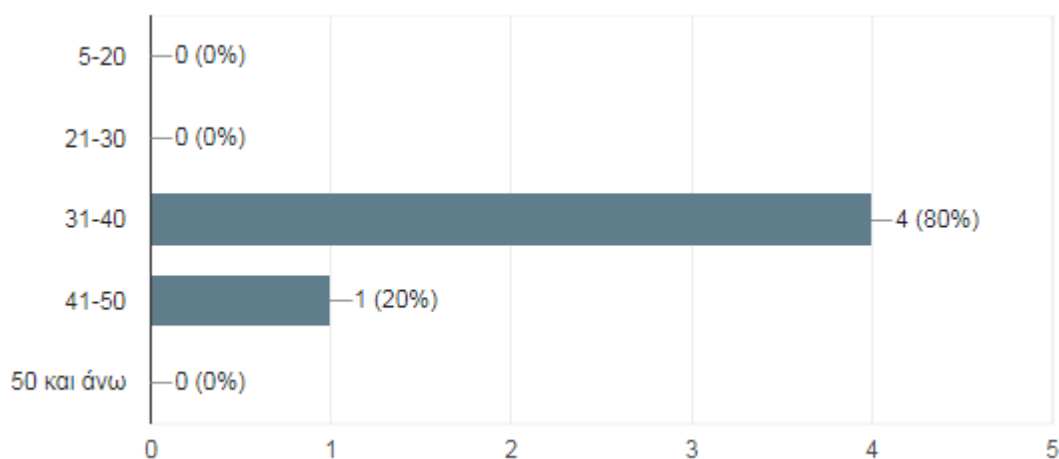
Για την περιγραφή και την ανάλυση των ποσοτικών δεδομένων του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό του Google forms.

Από την έρευνα προέκυψαν ενδιαφέροντα αποτελέσματα, που παρουσιάζονται στις επόμενες σελίδες.

Πίνακας 2.5.1. Φύλο των εκπαιδευτικών

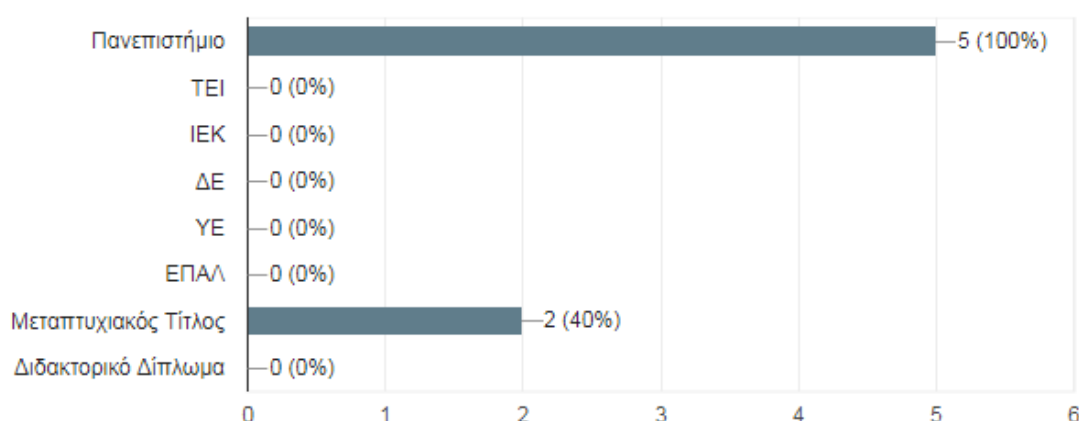
Πίνακας 2.5.2. Ηλικία των εκπαιδευτικών

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 5 εκπαιδευτικοί μουσικής αγωγής ιδιωτικών και δημόσιων σχολείων στις περιοχές της Αττικής, Άρτας και Πάτρας, οι οποίοι κλήθηκαν να απαντήσουν στο ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιό μου.

Όπως φαίνεται από τους παραπάνω πίνακες, από τους 5 εκπαιδευτικούς της μουσικής αγωγής, οι 2 (40%) ήταν άντρες και οι 3 (60%) ήταν γυναίκες. Οι ηλικίες τους είναι 31-40 (80%) και 41-50 (20%). Αξιοσημείωτο είναι ότι ως επί το πλείστον οι εκπαιδευτικοί είναι νεαροί και οι περισσότερες είναι γυναίκες.

Πίνακας 2.5.3. Σπουδές των εκπαιδευτών

Ο πίνακας 2.5.3 μας δίνει πληροφορίες για τις σπουδές των εκπαιδευτικών, τις τάξεις στις οποίες παρεμβαίνουν και τις ειδικές γνώσεις μουσικοθεραπείας.

Οι 5 (100%) είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου και οι 2 (40%) έχουν μεταπτυχιακές σπουδές.

Επίσης 1 (20%) έχει γνώσεις μουσικοθεραπείας με πιστοποίηση MA in music therapy, 1 (20%) δεν έχει γνώσεις μουσικοθεραπείας, 1 (20%) μεταπτυχιακό στην μουσικοθεραπεία, 1 (20%) διαθέτει 2 χρόνια κύκλο μουσικοθεραπείας στο ωδείο φιλαρμονικής με εκπαιδευτές από το πανεπιστήμιο Nordoff Robbins και 1 (20%) σεμινάρια σε μουσικοθεραπεία και μουσικοκινητική.

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι ο χώρος της ειδικής αγωγής παρουσιάζει το πλεονέκτημα μιας εμβαθυμένης σπουδής στο αντικείμενο, και μάλιστα με την επιδίωξη της συστηματικής αξιοποίησης της μουσικής.

Η εξέλιξη επιστημών αγωγής απαιτεί από τον εκπαιδευτικό να μην είναι απλά ένας κάτοχος παιδαγωγικού τίτλου και φορέας κάποιων γνώσεων. Απαιτεί την διαρκή του ενημέρωση για τα νέα επιμορφωτικά προγράμματα που συμβάλλουν στην πρόοδο της εκπαίδευσης, γιατί η σωστή επιστημονική κατάρτιση ενός εκπαιδευτικού βοηθά στην μείωση των προβλημάτων λειτουργικότητας στην εκπαίδευση. Αλλά και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί επιθυμούν την επιμόρφωση καθ' ότι οι οικονομικές, κοινωνικές και εκπαιδευτικές συνθήκες διαρκώς εξελίσσονται και προσδίδουν νέες διαστάσεις στο ρόλο τους.

Οι βασικές αιτίες που ωθούν τους εκπαιδευτικούς στην επιμόρφωση εκφράζονται ως ανάγκη για να λάβουν επαρκή επιστημονική κατάρτιση σε παιδαγωγικά θέματα, για να

πληροφορηθούν για νέα πορίσματα ερευνών και μελετών και για να εκπληρώσουν τις νέες κοινωνικές και επιστημονικές απαιτήσεις.

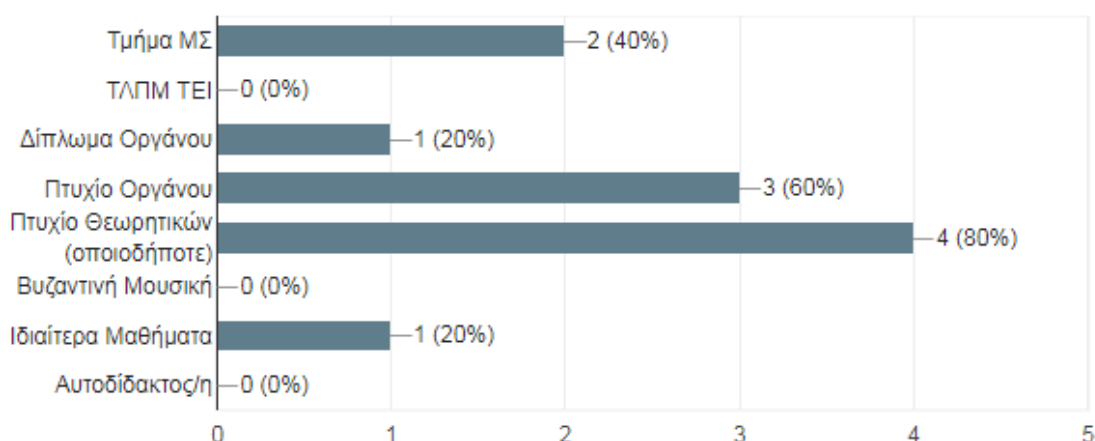
Ειδικότερα, οι ειδικοί παιδαγωγοί μέχρι το 1995, εκπαιδεύονταν στο Μαράσλειο Διδασκαλείο. Από το 1995 όμως ξεκίνησε η λειτουργία και άλλων διδασκαλείων. Ωστόσο για την επιμόρφωση και εξειδίκευση στην ειδική αγωγή, στις περισσότερες χώρες η βασική εκπαίδευση των δασκάλων γενικής αγωγής είναι ακατάλληλη και ανεπαρκής για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες. Οι προπτυχιακές σπουδές των εκπαιδευτικών δεν προσφέρουν τίποτα παραπάνω από μια απλή ενημέρωση σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών αυτών.³³

Στον επόμενο πίνακα, γίνεται πιο αναλυτική παρουσίαση των μουσικών γνώσεων των εκπαιδευτών.

---

³³ Παντελιάδου Σ. & Πατσιοδήμου Α., (2000), *Στάσεις και απόψεις των εκπαιδευτικών για την επιμόρφωση στην Ειδική Αγωγή*, Δεληγιωργάκος, Θεσσαλονίκη, σελ. 18

Πίνακας 2.5.4. Μουσικές γνώσεις των εκπαιδευτικών

Πίνακας 2.5.5. Μουσικά όργανα που παίζουν οι εκπαιδευτικοί

Πιάνο κιθάρα φλογερα
Πιάνο
Πνευστά
Πιάνο, παραδοσιακά κρουστά, Ούτι
κιθάρα κρουστά

Οι πίνακες 2.5.4 και 2.5.5 παρέχουν πληροφορίες για τις μουσικές γνώσεις των εκπαιδευτών και πιο συγκεκριμένα για τα μουσικά όργανα που παίζουν.

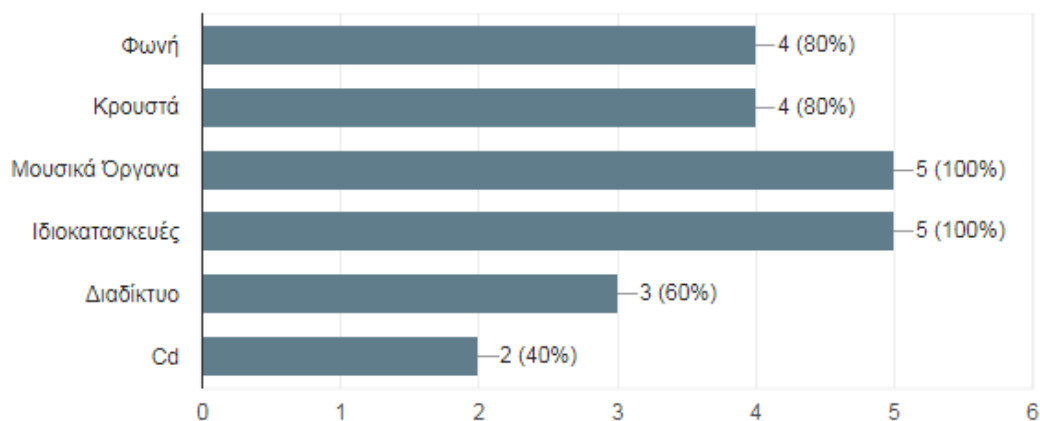
Σε ό,τι αφορά τις μουσικές σπουδές, 2 (40%) είναι απόφοιτοι πανεπιστημιακού Τμήματος Μουσικών Σπουδών, 1 (20%) έχει δίπλωμα οργάνου, 3 (60%) έχουν πτυχίο οργάνου, 4 (80%) πτυχίο θεωρητικών (οποιοδήποτε) και 1 (20%) έχει κάνει ιδιαίτερα μαθήματα.

Από την άποψη των οργάνων, οι περισσότεροι παίζουν πιάνο, μερικοί πνευστά και κιθάρα. Υπάρχουν επίσης και παραδοσιακά όργανα, ούτι και κρουστά. Τα τελευταία είναι επίσης μια αξιοπρόσεκτη επιλογή στην μουσική κατάρτιση των εκπαιδευτών.

Οι μουσικές γνώσεις των εκπαιδευτικών εστιάζουν σε κάτι πιο εξειδικευμένο. Πρόκειται για τις δραστηριότητες και τα μέτρα που λαμβάνονται και εφαρμόζονται με σκοπό την βελτίωση και την παραπέρα ανάπτυξη των ακαδημαϊκών, προσωπικών ή

επαγγελματικών γνώσεων και ενδιαφερόντων των εκπαιδευτικών, κατά τη διάρκεια της θητείας τους.

Πίνακας 2.5.6. Μέσα χρήσης της μουσικής

Ο πίνακας 2.5.6. δείχνει τα μέσα που επιστρατεύουν οι εκπαιδευτές προκειμένου να φέρουν τη μουσική στην τάξη. Οι 4 (80%) δηλώνουν ότι το μέσο χρήσης της μουσικής είναι η φωνή και τα κρουστά, οι 3 (60%) το διαδίκτυο, οι 2 (40%) χρησιμοποιούν μουσικούς δίσκους και τέλος παρατηρούμε ότι και οι 5 (100%) χρησιμοποιούν διάφορα μουσικά όργανα, αλλά και ιδιοκατασκευές.

Η μουσική αποτελεί το κατεξοχήν γνωστικό αντικείμενο. Ο τρόπος που θα επιλέξει ο εκπαιδευτικός για να οργανώσει τη μουσική γνώση, να διαχειριστεί τον σχολικό χρόνο και να εφαρμόσει τις μεθόδους διδασκαλίας μπορεί να είναι καινοτόμος, γεγονός που αποδεικνύει την αυτονομία του, αφού του επιτρέπει να χειριστεί κατάλληλα τη σύνδεση της γνώσης με την εμπειρικο-βιωματική των παιδιών.³⁴

³⁴ Ματσαγγούρας Η., (2002), *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση. Εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας*, Γρηγόρη, Αθήνα.

Πίνακας 2.5.7. Μουσικά όργανα που χρησιμοποιούν στην τάξη

Κρουστά Orff αρμόνιο κιθάρα φλογέρα
πιάνο,φλογέρα,μεταλλόφωνο, κρουστά (συμβατικά και μη)
Πιανο
Κρουστά, κιθάρα , αρμόνιο
κιθάρα κρουστά

Από τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται στην τάξη, κυρίαρχο ρόλο παίζουν το πιάνο και τα κρουστά, και ακολουθούν η κιθάρα, το αρμόνιο και η φλογέρα (πίνακας 2.5.7.).

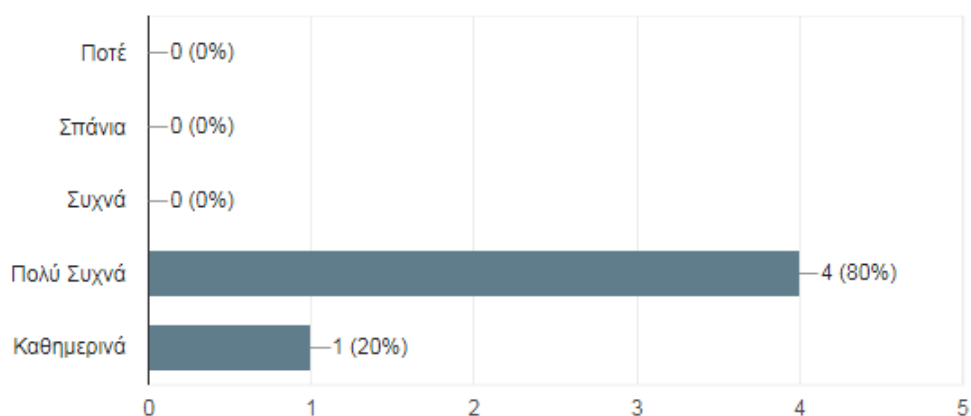
Σύμφωνα με τον γνωστό συνθέτη και μουσικοπαιδαγωγό Carl Orff, αναπόσπαστο μέσο της χρήσης της μουσικής είναι η χρήση κρουστών μουσικών οργάνων και συγκεκριμένα μαράκες, ξυλάκια, ντέφια, καστανιέτες, τύμπανα καθώς επίσης και μελωδικά κρουστά, όπως μεταλλόφωνα και ξυλόφωνα.³⁵

Το σύστημα μουσικής αγωγής του Orff έχει επηρεάσει βαθύτατα όλους τους σύγχρονους εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής. Ιδέες από τη βασική παιδαγωγική φιλοσοφία του Orff ανιχνεύονται στη στοχοθεσία των Ελληνικών αναλυτικών προγραμμάτων για το μάθημα της μουσικής.

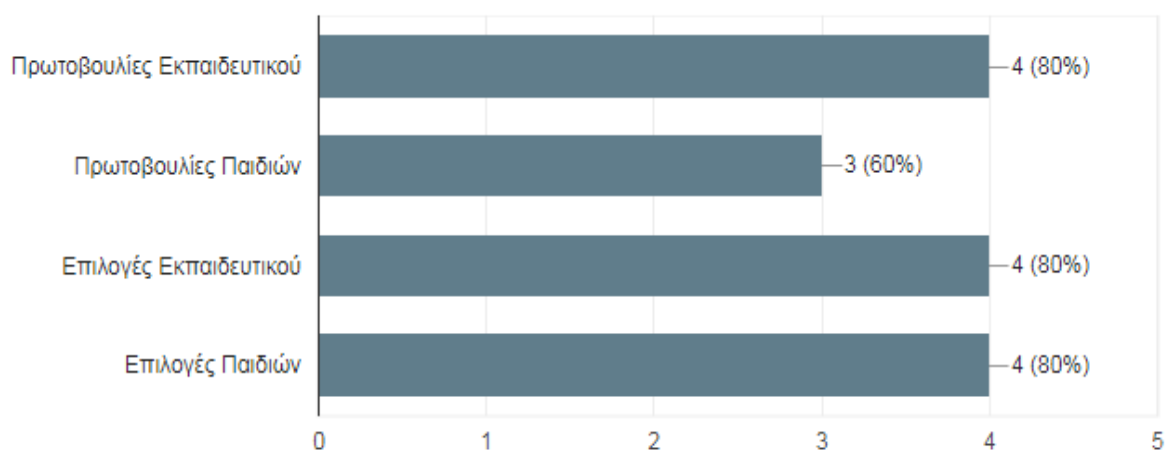
³⁵ Ανδρούτσος Π., (1995), *Μέθοδοι διδασκαλίας της μουσικής: Παρουσίαση και κριτική θεώρηση των μεθόδων Orff και Dalcroze*, Orpheus, Αθήνα, σελ. 107-111

Πίνακας 2.5.8. Χρήση μουσικής στην τάξη

Οι 4 (80%) παρατηρούμε ότι απάντησαν ότι χρησιμοποιούν τη μουσική πολύ συχνά στην τάξη τους ενώ 1 (20%) καθημερινά.

Πίνακας 2.5.9. Οργάνωση της μουσικής δραστηριότητας στην τάξη

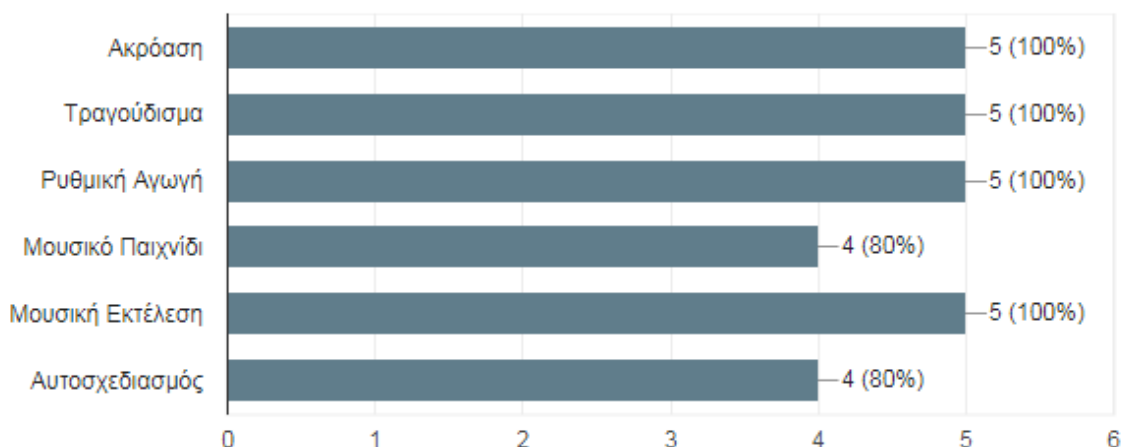

Ο πίνακας 2.5.9. σκιαγραφεί την αφετηρία της μουσικής δραστηριότητας στην τάξη. Εδώ παρατηρούμε ότι η οργάνωση των δραστηριοτήτων βασίζεται κατά 80% σε πρωτοβουλίες και επιλογές του εκπαιδευτικού. Το ποσοστό των εκπαιδευτικών που προτιμούν να αφήνουν την πρωτοβουλία στα παιδιά είναι 60%, ενώ το 80% σέβεται και ακολουθεί τις επιλογές των παιδιών.

Εδώ είναι ορατή η προσπάθεια να εμπλακούν οι μαθητές ενεργητικά στην αξιοποίηση της μουσικής στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Πίνακας 2.5.10. Μουσική δραστηριότητα στην τάξη

Συνεχίζοντας στον πίνακα 2.5.10. θα αναφερθούμε στην μουσική δραστηριότητα στην τάξη. Και οι 5 εκπαιδευτές (100%) χρησιμοποιούν ακρόαση μουσικής, τραγούδισμα, τη ρυθμική αγωγή και τη μουσική εκτέλεση, ενώ 4 (80%) χρησιμοποιούν ως εναλλακτική το μουσικό παιχνίδι και τον αυτοσχεδιασμό.

Η συναισθηματική εκπαίδευση επηρεάζει θετικά τη συναισθηματική νόηση και τη ψυχική υγεία των παιδιών. Ερευνητικά δεδομένα στην Ελλάδα αποδεικνύουν ότι από την εφαρμογή της χρήσης της μουσικής προκύπτουν σημαντικά οφέλη στους μαθητές.³⁶ Συγκεκριμένα, βελτίωση της συμπεριφοράς, ενίσχυση κινήτρων, αντιμετώπιση κρίσεων κλπ. Σύμφωνα με την Πλατσίδου οι μαθητές μπορούν να ωφεληθούν στον τρόπο προσέγγισης των άλλων, στην απόκτηση θετικής στάσης προς το σχολείο, στην κατανόηση και στην εφαρμογή κανόνων συμπεριφοράς στο σχολείο, στην κατανόηση μη-λεκτικής επικοινωνίας μέσω χειρονομιών, έκφρασης προσώπου, στάση του σώματος.³⁷

Σύμφωνα λοιπόν, με την μουσική παιδαγωγική το τραγούδι αποτελεί μία από τις σπουδαιότερες μουσικές δεξιότητες, καθώς η φωνή είναι το πρώτο «μουσικό όργανο» με το οποίο θα πειραματιστεί κάθε παιδί. Από τη βρεφική ακόμη ηλικία ξεκινούν οι πρώτες φωνητικές εξερευνήσεις και σταδιακά, καθώς το παιδί αναπτύσσεται νοητικά, ψυχοκινητικά και συναισθηματικά, το τραγούδι αναδεικνύεται σε σημαντικό μέσο έκφρασης, επικοινωνίας, αλλά και μάθησης. Στο πλαίσιο της μουσικής παιδαγωγικής το τραγούδι, εκτός από μέσο δημιουργικής έκφρασης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως μέσο

³⁶ Χατζηχρήστου Σ., Δημητροπούλου Π., & Λυκίτσάκου Κ., (2009), *Παρεμβατικά προγράμματα στη σχολική κοινότητα: η εμπειρία του Κέντρου Έρευνας και Εφαρμογών Σχολικής Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών*, Τόπος, Αθήνα, σελ. 283-306

³⁷ Πλατσίδου Μ., (2010), *Η συναισθηματική νοημοσύνη*, Gutenberg & Δαρδανός, Αθήνα

για την κατανόηση και εμπέδωση μουσικών εννοιών (όπως ένταση, τονικό ύψος, ηχόχρωμα, κτλ.), για την εξάσκηση της ακοής και για την ανάπτυξη της μουσικής αντίληψης. Μέσα από την ενασχόλησή του με το τραγούδι το παιδί μπορεί να εξερευνήσει μια ποικιλία φωνητικών ήχων, να αναπτύξει φωνητικό έλεγχο και να έρθει σε επαφή με ένα ποικίλο ρεπερτόριο από την πατρίδα μας, αλλά και από άλλους μουσικούς πολιτισμούς. Συχνά το τραγούδι χρησιμοποιείται σε συνδυασμό και με άλλες μουσικές δραστηριότητες, όπως η κίνηση, οι δημιουργικές εργασίες, το παίξιμο οργάνων.

Από την άλλη μεριά η ακρόαση είναι έμφυτη με κάθε μορφή μουσικής δραστηριότητας. Η μουσική εμπειρία είναι αποτέλεσμα της ακρόασης. Ωστόσο, με τον όρο ακρόαση εννοούμε τη συνειδητή και προσεκτική ακρόαση μουσικής, καθώς και την ανταπόκριση των παιδιών σε αυτή. Τα παιδιά μπορούν να κινηθούν ελεύθερα στη μουσική, να αντιδράσουν σε διάφορα χαρακτηριστικά της (ένταση, ύψος, ρυθμό, κλπ) με κίνηση, με τον λόγο, ή να δημιουργήσουν εικονικές αναπαραστάσεις της μουσικής. Έτσι μέσα από εμπειρίες ακρόασης μπορεί να ενισχυθεί η ανάπτυξη της ρυθμικής και μελωδικής μνήμης των παιδιών, να διακρίνουν κάποιες φορές διάφορα χαρακτηριστικά της μουσικής (π.χ. αργά- γρήγορα, σιγά- δυνατά κλπ). Εκτός αυτού, οι εμπειρίες ακρόασης θα πρέπει να επικεντρώνονται σε συγκεκριμένες δραστηριότητες, ώστε να οξύνεται η προσοχή των παιδιών. Καλό είναι τα ηχητικά και μουσικά αποσπάσματα που επιλέγουμε να ακούγονται πολλές φορές, ώστε τα παιδιά να εξοικειώνονται μαζί τους και να τα απολαμβάνουν περισσότερο.

Η αναγνώριση της σημασίας του παιχνιδιού στη μάθηση αποτελεί κοινά αποδεκτή αρχή όλων των σύγχρονων προσεγγίσεων για την εκπαίδευση γενικά καθώς και των παιδιών με ειδικές ανάγκες. Μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά μαθαίνουν συνεργάζονται, να κοινωνικοποιούνται, μαθαίνουν να αποδέχονται κανόνες, ψυχαγωγούνται. Το μουσικό παιχνίδι συνίσταται σε δραστηριότητες που επιτρέπουν στα παιδιά να εξερευνήσουν τους ήχους, να δημιουργήσουν δικούς τους και να αυτοσχεδιάσουν.³⁸

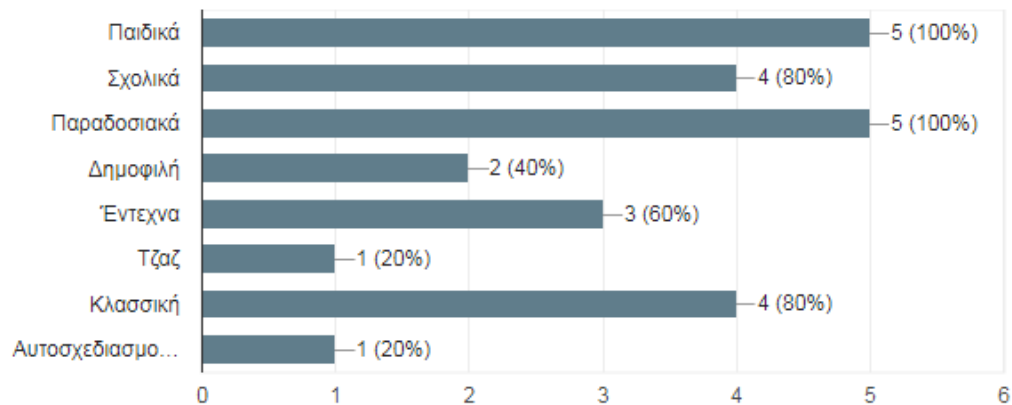
Τέλος, σύμφωνα με τον Carl Orff η προσφορά μιας ποικιλίας δυνατοτήτων έκφρασης στον άνθρωπο αυξάνει την δυνατότητά του να ανταποκρίνεται αντιδρώντας θετικά. Αυτό είναι σημαντικό σε περιπτώσεις όπου η δυνατότητα έκφρασης είναι περιορισμένη λόγω κάποιας διαταραχής ή αναπηρίας.³⁹

---

³⁸Regner H., (1998), *Ας μάθουμε να αγαπάμε τη μουσική*, Dian Books, Αθήνα

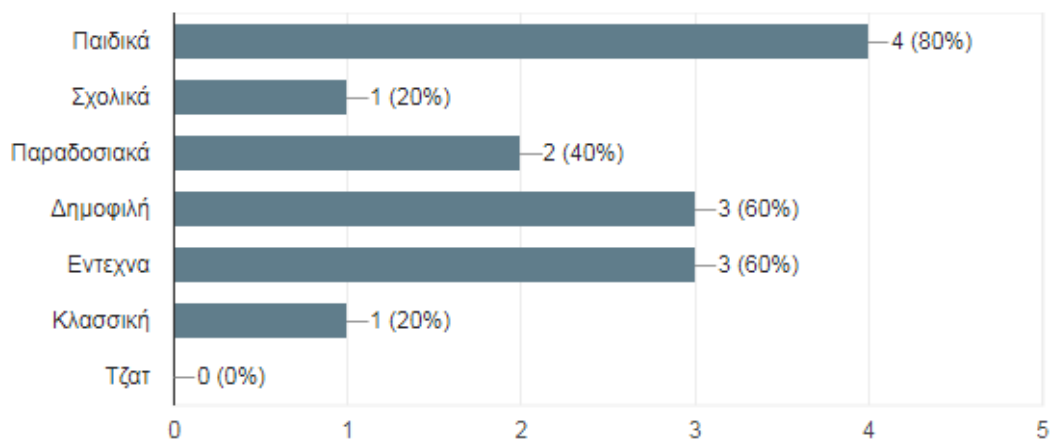
³⁹Orff C., (1963) *Texts in Theory and Practice of Orff- Schulwerk*, vol.1, Schoott, Mainz Germany, σελ. 134-159

Πίνακας 2.5.11. Είδη της μουσικής που χρησιμοποιούνται στην τάξη

Στο πίνακα 2.5.11., σε σχέση με τα είδη μουσικής που χρησιμοποιούνται στην τάξη, παρατηρούμε ότι κυρίαρχο ρόλο παίζουν τα παιδικά τραγούδια και τα παραδοσιακά αφού τα χρησιμοποιούν και οι 5 (100%) εκπαιδευτικοί. Σημαντικό μέρος καταλαμβάνουν τα σχολικά τραγούδια και η κλασική μουσική, καθώς τα χρησιμοποιούν οι 4 (80%) από αυτούς. Οι 3 (60%) προτιμούν έντεχνα τραγούδια, 1 (20%) από αυτούς προτιμά ως εναλλακτική την τζαζ μουσική και 1 (20%) τον αυτοσχεδιασμό.

Πίνακας 2.5.12. Προτίμηση μαθητών

Στον πίνακα 2.5.12 οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν ποια είδη μουσικής προτιμούν οι μαθητές. Το 80% των εκπαιδευτικών απαντά ότι οι μαθητές προτιμούν τα παιδικά τραγούδια, 60% δημοφιλή και έντεχνα τραγούδια, 40% τα παραδοσιακά τραγούδια και το 20% σχολικά τραγούδια και κλασική μουσική.

Ιδιαίτερα σημαντικός για την αποτελεσματική εφαρμογή του προγράμματος της μουσικής παιδαγωγικής είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού, καθώς αυτός θα πρέπει «να κατανοεί τη φύση της μουσικής ως αισθητικής εμπειρίας και να έχει επίγνωση των εννοιών που αποτελούν τα βασικά στοιχεία της μουσικής και τα οποία διαμορφώνουν τη δομή της ως ειδικό μάθημα».⁴⁰ Προκειμένου να επιτύχει στο έργο του, θα πρέπει να έχει κατανοήσει τι κινητοποιεί το ενδιαφέρον των μαθητών για γνώση, καθώς τα παιδιά χρησιμοποιούν όλες τις αισθήσεις τους για να αντιληφθούν καλύτερα το περιβάλλον τους. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να διαμορφώνει τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε η μουσική μάθηση να προκύπτει φυσικά και ευχάριστα μέσα από το παιχνίδι, που αποτελεί μέσο απόκτησης γνώσεων, καθώς και δείκτη της γνωστικής ανάπτυξης του παιδιού. Επιπλέον, θα πρέπει να λειτουργεί και ως ερευνητής, ακούγοντας με προσοχή τα παιδιά, παρατηρώντας τις αντιδράσεις τους, καταγράφοντας τις ιδέες τους και στη συνέχεια επανασχεδιάζοντας το καθημερινό πρόγραμμά του. Γι' αυτόν τον λόγο η αρχική εκπαίδευση και μελέτη σχετικά με την αποτελεσματική μουσική διδασκαλία θα πρέπει να προηγούνται της εισόδου του στην τάξη, αλλά και να ενισχύονται με επιμορφωτικά διά βίου προγράμματα.

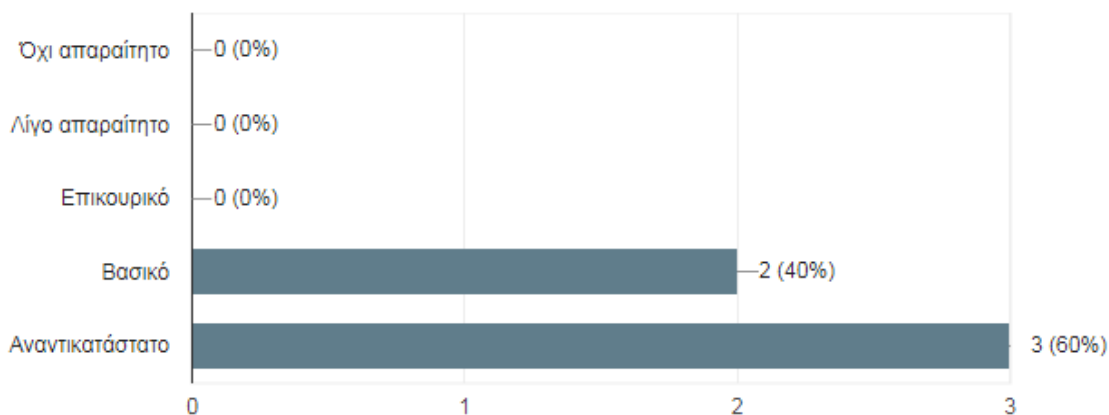
Η μουσική αγωγή, παρέχει μοναδικές ευκαιρίες για την επιτυχή ένταξη παιδιών στα μορφωτικά δρώμενα. Η γνωριμία με διαφορετικούς μουσικούς πολιτισμούς, στο πλαίσιο της μουσικής αγωγής, δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να γνωρίσουν και να μάθουν να σέβονται τις παραδόσεις άλλων λαών, με αποτέλεσμα την ενίσχυση της αποδοχής και της συνεργασίας όλων μέσα στην τάξη. Έτσι, τα τραγούδια, τα παιχνίδια, η μουσική ακρόαση και δημιουργία μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για την ανάπτυξη κλίματος εμπιστοσύνης, αποδοχής και συνεργασίας στην τάξη. Τέλος, σε τάξεις στις οποίες υπάρχουν παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι απαραίτητο ο εκπαιδευτικός να θέσει ρεαλιστικούς στόχους, με βάση τις ιδιαιτερότητες των συγκεκριμένων παιδιών, και να τους προσφέρει, μέσα στο πλαίσιο των δυνατοτήτων του, πρόσθετη διδακτική υποστήριξη με ειδικά σχεδιασμένες παρουσιάσεις και δραστηριότητες, προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές τους ανάγκες. Η κατάλληλη διαμόρφωση του χώρου και η συνεργασία με τους γονείς και τους αρμόδιους συμβουλευτικούς φορείς θεωρούνται απαραίτητες προϋποθέσεις για να γίνει εφικτή η συμμετοχή των συγκεκριμένων μαθητών στις μουσικές δραστηριότητες της ομάδας και για

---

⁴⁰ Σέρρη, Λ., (1995), *Δημιουργική μουσική αγωγή για τα παιδιά μας*, Gutenberg, 6^η έκδοση, Αθήνα

να αξιοποιηθούν όσο το δυνατόν καλύτερα οι δυνατότητες που παρέχει η μουσική παιδαγωγική, στην ομαλή ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο.

Πίνακας 2.5.13. Η μουσική ως εκπαιδευτικό εργαλείο

Από τον πίνακα 2.5.13 γίνεται φανερό πόσο οι εκπαιδευτές θεωρούν τη μουσική σημαντική ως εκπαιδευτικό εργαλείο. Από τους 3 (60%) εκπαιδευτικούς η απάντηση ήταν ότι η μουσική είναι αναντικατάστατη, ενώ 2 (40%) από αυτούς θεωρούν ότι η μουσική είναι βασικό εκπαιδευτικό εργαλείο.

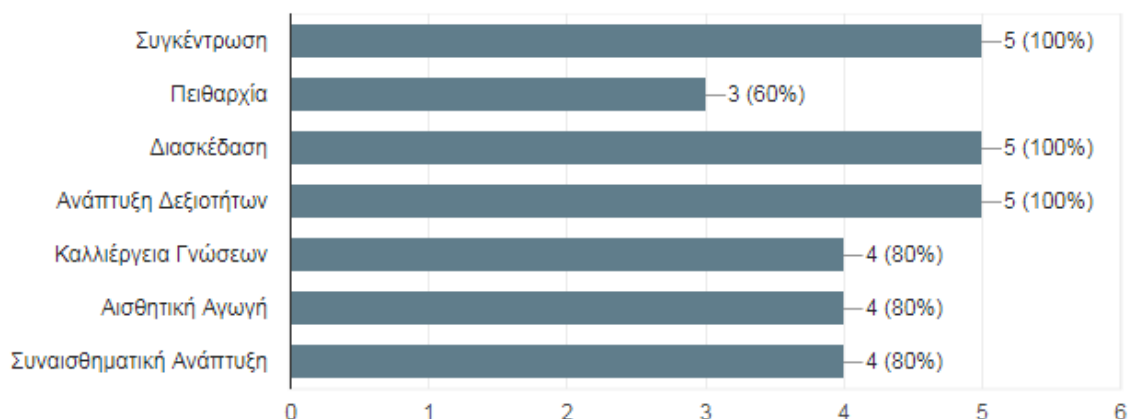
Συνεχίζοντας, στον πίνακα 2.5.14 οι ερωτηθέντες εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να απαντήσουν αν χρησιμοποιούν ειδική μεθοδολογία στις μουσικές εφαρμογές. Οι 3 (60%) απάντησαν όχι, ενώ 1 (20%) θεωρεί πως η μεθοδολογία ποικίλει ανάλογα με τον στόχο. Τέλος, ένας εκπαιδευτικός (20%) προσπαθεί να κάνει το μάθημα της μουσικής ώρα αποφόρτισης των μαθητών και δημιουργίας.

Πίνακας 2.5.14. Χρήση ειδικής μεθοδολογίας στις μουσικές εφαρμογές

Όχι (2)
Η μεθοδολογία ποικίλει ανάλογα με την επίτευξη του στόχου.
Προσπαθώ να κανω το μαθημα της μουσικής ώρα αποφόρτισης των μαθητών και δημιουργίας
οχι

Η μεθοδολογία για την δημιουργία προγράμματος μουσικών εφαρμογών εξελίσσεται και υλοποιείται σε πέντε ξεχωριστές φάσεις.⁴¹ Η πρώτη φάση αναφέρεται στην συστηματική εμπειρική συμμετοχική παρατήρηση σύμφωνα με τη μεθοδολογία παρατήρησης των ατόμων με ειδικές ανάγκες.⁴² Σε αυτή λαμβάνεται το ατομικό ιστορικό του μαθητή με βάση τις αναφορές των γονέων και των δασκάλων, τις παρατηρήσεις του εκπαιδευτικού ειδικής αγωγής. Στη δεύτερη φάση εφαρμόζεται η άτυπη παιδαγωγική αξιολόγηση και καταγράφονται οι δυνατότητες αλλά και οι δυσκολίες του μαθητή. Η Τρίτη φάση αναφέρεται στο σχέδιο του Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης, όπου ο εκπαιδευτικός εντοπίζει τα χαμηλότερα επίπεδα των ικανοτήτων του παιδιού και με βάση αυτά διατυπώνει το διδακτικό στόχο και σχεδιάζει το διδακτικό πρόγραμμα. Στην τέταρτη φάση υλοποιείται η διδακτική παρέμβαση σύμφωνα με τη μεθοδολογία παρέμβασης ενώ στην Πέμπτη και τελευταία φάση γίνεται αξιολόγηση της προόδου του μαθητή και η αυτοαξιολόγηση του εκπαιδευτικού.

Πίνακας 2.5.15. Οφέλη από την χρήση της μουσικής

Στον πίνακα 2.5.15. παρατηρούμε τον τρόπο με τον οποίον οι εκπαιδευτές αξιολογούν τα οφέλη της χρήσης της μουσικής στην τάξη. Συγκεκριμένα και οι 5 (100%) πιστεύουν πως η μουσική βοηθάει στην συγκέντρωση, στη διασκέδαση και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων. Οι 4 (80%) από αυτούς θεωρούν πως η μουσική βοηθάει στην καλλιέργεια

⁴¹ Δροσινού Μ., (2014), *Στοχευμένο Ατομικό Δομημένο Ενταξιακό Πρόγραμμα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης*, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Τμήμα Φιλολογίας, Καλαμάτα

⁴² Αβραμίδη Η., & Καλύβα Ε., (2006), *Μέθοδοι Έρευνας στην Ειδική Αγωγή*, Παπαζήση, Αθήνα

των γνώσεων, στην αισθητική αγωγή και στη συναισθηματική ανάπτυξη. Τέλος οι 3 (60%) θεωρούν πως η μουσική βοηθάει στην πειθαρχία.

Με βάση τις γενικές αρχές της μουσικής παιδαγωγικής όπως ορίζεται από το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής ⁴³, είναι πρωταρχικά η ανάπτυξη και καλλιέργεια της ικανότητας του μαθητή για αισθητική απόλαυση κατά την ακρόαση, εκτέλεση και δημιουργία μουσικής ως μια από τις εκδηλώσεις καλλιτεχνικής έκφρασης και δημιουργικότητας του ανθρώπου. Μέσω αυτού του σκοπού και παράλληλα προς αυτόν, η μουσική αγωγή αποβλέπει στη γενικότερη καλλιέργεια της δημιουργικότητας και της προσωπικότητας των μαθητών, μέσα από την ενεργητική ακρόαση, τις δραστηριότητες μουσικής δημιουργίας και εκτέλεσης.

Συγκεκριμένα, η σύγχρονη παιδαγωγική εστιάζει στην ολιστική προσέγγιση της γνώσης, στην ανάπτυξη εσωτερικών δομών του ατόμου (συμπεριφορά, βούληση, κρίση, συναίσθημα) και στη διδασκαλία των κοινωνικών και ηθικών αξιών, συνδυαστικά, μέσα από ποικίλους και διαφορετικούς δρόμους. Επίσης, στην προετοιμασία για τις υλικές και πνευματικές ανάγκες της ζωής καθώς και στην ανάπτυξη πολύπλευρης ανθρωπιστικής μόρφωσης.

Κατά τον Μ. Σταυρίδη σκοπός της μουσικής στην εκπαίδευση είναι να βοηθήσει το παιδί να εισδύσει προοδευτικά στον κόσμο των ήχων, να καλλιεργήσει και να αναπτύξει τις εσωτερικές του δυνάμεις και τις φυσικές του μουσικές ικανότητες, έτσι που να απολαμβάνει, εκτελεί και δημιουργεί μουσική και να συμβάλει στη δική του μουσική ανάπτυξη κι εκείνη του κοινωνικού συνόλου.⁴⁴

Ο κεντρικός στόχος λοιπόν της διδασκαλίας της μουσικής στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος πρέπει να είναι η κατανόηση των βασικών εννοιών της μουσικής η απόκτηση των βασικών δεξιοτήτων που απαιτούνται για την ενεργητική και βιωματική ενασχόληση των μαθητών με αυτή. Τέλος, η κατανόηση των ιστορικών, κοινωνικών και άλλων πλαισίων με τα οποία συνδέεται η δημιουργία και εξέλιξη της μουσικής.⁴⁵

Με βάση λοιπόν με το τι πρεσβεύει η μουσική παιδαγωγική γενικά, ειδικά στην ειδική αγωγή συμπίπτουν τα προαναφερθέντα.

---

⁴³ ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι. (2003), *Διαθεματικό Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών*, ΦΕΚ 304, τεύχ. 2^ο, 13-3-2003, Αθήνα, σελ. 4071

⁴⁴ Σταυρίδης Μ., (2001), *Μουσική Αγωγή και Παιδεία: Σύγχρονες προσεγγίσεις και προοπτικές*, Gutenberg, Αθήνα, σελ.25

⁴⁵ Χρυσοστόμου Σμαράγδα, (2005), *Η Μουσική στην Εκπαίδευση: Το δίλημμα της διεπιστημονικότητας*, Παπαρηγορίου-Νάκας, Αθήνα, σελ. 114

Πίνακας 2.5.16. Σε ποιες παθήσεις είναι πιο ορατά τα οφέλη της χρήσης της μουσικής

Αυτισμός Down ΔΕΠΥ μαθησιακά νοητική υστέρηση τετραπληγία ημιπληγία εγκεφαλική παραλυση
Η μονοετής εμπειρία μου δεν μου επιτρέπει να έχω ολοκληρωμένη άποψη .
Αυτισμό
Αυτισμό , νοητική υστέρηση , σύνδρομο Down , ψυχωσικά σύνδρομα , σχιζοφρένεια , Αλτσχάιμερ κ.α.
νοητική υστέρηση, ΔΑΦ, ψυχιατρικά προβλήματα

Τα οφέλη της μουσικής βάση ερευνών και βάση της συγκεκριμένης έρευνας είναι ορατά σε όλες τις παθήσεις αλλού περισσότερο και αλλού λιγότερο.

Συγκεκριμένα, πέρα από το γεγονός ότι η μουσική αποτελεί μέσο έκφρασης, είναι μια γλώσσα συμβόλων που βασίζεται στην οπτικοκινητική αλλά και στην ακουστικοφωνητική επικοινωνία. Η άμεση σχέση της με την ακοή και την κίνηση τονίζει τη συμβολή της στην εκπαίδευση των ατόμων με προβλήματα όρασης.⁴⁶ Επίσης, σε άτομα με προβλήματα ακοής η μουσική έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς μέσα από την οργάνωση δραστηριοτήτων ενισχύεται ο συντονισμός των κινήσεων, η φαντασία και η δημιουργικότητα, αλλά εξασκούνται και οι φωνητικές ικανότητες στα άτομα αυτά.⁴⁷ Θα πρέπει να αναφερθεί ότι στον αυτισμό τα παιδιά δεν εμφανίζουν καμία συναισθηματική αντίδραση. Η μουσική είναι αυτή, που απευθυνόμενη άμεσα στη συναισθηματική τους φύση, αποτελεί ένα δυνατό κίνητρο για την ενεργοποίηση των συναισθημάτων τους. Έτσι, μπορούμε αρχικά να του αποσπάσουμε την προσοχή και έπειτα να τα ντύσουμε με κινήσεις, διαφορετικά μουσικά ηχοχρώματα και να γίνει μια βιωματική προσέγγιση.⁴⁸ Η μουσική αποτελεί σημαντικό μέσο για τη μείωση της αυτοτραυματικής συμπεριφοράς σε άτομα με αυτισμό. Βοηθά τα άτομα να αντιληφθούν και να αναγνωρίσουν τις πράξεις τους και στρέφει την αυτοτραυματική συμπεριφορά προς εξωτερικούς παράγοντες, όπως είναι τα μουσικά όργανα. Το σύνδρομο Down είναι συνήθως χαρούμενα, φιλικά και κοινωνικά καθώς η κοινωνικότητα τους ξεπερνά δύο με τρεις φορές την νοημοσύνη τους και έχουν

⁴⁶ Παπά Ο. & Καρτασιδου Λ., (2009), *Μουσικές δεξιότητες των ατόμων με προβλήματα όρασης*, Πρακτικά του 6^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση, εκδόσεις ΕΕΜΕ, Θεσσαλονίκη, σελ. 764-773

⁴⁷ Καρτασιδου Λ. & Χαρατσή Γ., (2003), *Η Εκπαιδευτική λειτουργία της μουσικής σε παιδιά με προβλήματα ακοής*, Η Λέσχη των Εκπαιδευτικών, σελ. 16-17

⁴⁸ Βέλκου Κ., (2004), *Μουσική και αυτισμός: Μια εναλλακτική πρόταση για διδασκαλία τραγουδιών σε παιδιά με αυτισμό*, Επιστημονικό Βήμα, τ.3, σελ. 95-103

τον ρυθμό μέσα τους επαναλαμβάνοντας τη μουσική, ως εκ τούτου η χρήση της τα διασκεδάζει και τα ψυχαγωγεί.

Η τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου ήταν αφιερωμένη στην μαρτυρία των εκπαιδευτών σχετικά με το σε ποιες παθήσεις κατά τη γνώμη τους είναι πιο ορατά τα οφέλη της χρήσης της μουσικής.

Είναι προφανές ότι οι απαντήσεις εδώ έχουν εμπειρικό χαρακτήρα και δεν αντανακλούν τα σχετικά επιστημονικά πορίσματα της μουσικοθεραπείας. Είναι πολύ ενδιαφέρον όμως ότι η πλειοψηφία των επαγγελματιών της μουσικής αγωγής στην ειδική εκπαίδευση πιστεύουν πως στον αυτισμό η χρήση της μουσικής έχει τα πιο εμφανή αποτελέσματα και ακολουθούν η νοητική υστέρηση και το σύνδρομο Down.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Η μουσική είναι βασικό εργαλείο παρέμβασης στην ειδική αγωγή, παράγοντας ενεργοποίησης και χαράς των μαθητών, όπως αποδεικνύουν τα πορίσματα ερευνών για την επίδραση των μουσικών παρεμβάσεων στις κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών με ειδικές ανάγκες.

Σύμφωνα με τους Ricks & Wing, σημειώνουν ότι η μουσική μπορεί να βοηθήσει στην ανάκληση σημαντικών πληροφοριών για μάθηση όταν συνδέονται με απλές ηχητικές δομές. Έτσι μελέτησαν τον ειδικό ρόλο της μουσικής σε παιδιά με αυτισμό και την τάση τους να ανακαλέσουν απλές δομές ήχων με μεγάλη ακρίβεια. Υπολόγισαν αυτή την επίδραση σε επίπεδο μουσικής που εφιστά την προσοχή σε μια σταθερά επαναλαμβανόμενη δομή που θα μπορούσε να ανακληθεί εύκολα. Όταν άλλα ερεθίσματα συνδυάστηκαν με μια μελωδική δομή, μπορούσαν να ανακληθούν σημαντικά περισσότερο αν η γνήσια μουσική δομή είχε ανακληθεί πρώτα.

Ο Hoskins σε μια έρευνα για τη γλωσσική ανάπτυξη σε παιδιά προσχολικής ηλικίας που παρουσίαζαν γλωσσική καθυστέρηση βρήκε σημαντική βελτίωση της γλωσσικής έκφρασης στο Test Peabody μετά τη χρήση τραγουδιών συνδυασμένα με εικόνες όταν γινόταν διδασκαλία λεξιλογίου.

Οι Kolko, Anderson & Campbell προτείνουν ότι τα περισσότερα παιδιά με νοητική καθυστέρηση και αυτισμό είναι πιο πιθανό να παρακολουθούν ένα ακουστικό από ότι ένα οπτικό ερέθισμα όταν το ακουστικό ερέθισμα είναι φυσικά μουσικό. Η σύνδεση της μουσικής σε παιδιά με ειδικές ανάγκες διαφαίνεται στον παράγοντα της προσοχής. Αναφέρεται ότι η μουσική ενισχύει την προσοχή σε οργανωμένες δραστηριότητες και μειώνει τη συναισθηματική φόρτιση, που έχει να κάνει με το άγχος.

Οι Watson & Paul υποστηρίζουν ότι οι θετικές ανταποκρίσεις που συχνά εμφανίζονται μέσω της μουσικής σε παιδιά με ειδικές ανάγκες μπορούν να συνεπικουρήσουν στη συμμετοχή του παιδιού σε δραστηριότητες που θα το βοηθήσουν να επιτύχει τους στόχους στην κατάκτηση της κοινωνικοποίησης και της γλώσσας.

Τέλος, οι Talkington & Hall αναφέρουν ότι η χρήση της μουσικής ως ενισχυτής αυξάνει την λεκτική παραγωγή σε άτομα με νοητική υστέρηση με πολύ χαμηλή λεκτική επικοινωνία.⁴⁹

Στους μαθητές με αναπηρία γενικότερα, έχουν διεξαχθεί και άλλες έρευνες, στις οποίες φαίνεται ότι με τη χρήση της μουσικής αποδίδεται αύξηση κοινωνικών δεξιοτήτων και αυτοπεποίθησης και μείωση ανεπιθύμητων συμπεριφορών. Το κοινό νόημα είναι ότι η μουσική έχει ως στόχο να διεγείρει την συναισθηματική επάρκεια των παιδιών όχι όμως ως θεραπευτική αγωγή, αλλά ως σύνολο ικανοτήτων και αντιλήψεων για κάθε παιδί. Τα στοιχεία δηλώνουν πως με τη χρήση της μουσικής αρχίζουν να διαπιστώνονται εμφανείς βελτιώσεις στην ατμόσφαιρα του σχολείου και στη συμπεριφορά του εκάστοτε παιδιού. Στα άτομα με αυτισμό και νοητική υστέρηση η χρήση της μουσικής μπορεί να παίξει ουσιαστικό ρόλο, διότι τους ενεργοποιεί δημιουργικά, μπορούν να εμπλακούν σε μουσικές δραστηριότητες, καθώς αποτελεί ένα μέσο μη λεκτικής επικοινωνίας που επιτρέπει την έκφραση.

Η μουσική και το τραγούδι μπορούν να αποτελούν ένα πολύτιμο εργαλείο συναισθηματικής και κοινωνικής μάθησης διότι επιδρά άμεσα στα συναισθήματα. Η τόνωση των κινήτρων τους, ωθεί τα παιδιά να αποκτήσουν μια πιο δημιουργική παρουσία ενώ παράλληλα όπως προείπαμε ευνοεί την ανάπτυξη της μη λεκτικής επικοινωνίας.

Τέλος, η ακρόαση τραγουδιών εκτός σχολείου αποτελεί μνημονική υπενθύμιση των όσων διδάχτηκαν και βίωσαν οι μαθητές. Συνεπώς, μπορεί να ευνοήσει τη συνέχιση και τη γενίκευση των θετικών αλλαγών που παρουσίασαν τα παιδιά, λόγω αυτών, και σε χώρους εκτός σχολείου.

---

⁴⁹ Καρτασίδου, Λ. & Σταϊκόπουλος, Κ. (2006), *Μουσική στην Ειδική Αγωγή*, Πρακτικά Ημερίδας Μουσικής Παιδαγωγικής. Μουσική Εκπαίδευση στην Ειδική Αγωγή, χ.σ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας μελέτης αποτέλεσε η διερεύνηση της μουσικής ως μέσο υποστήριξης στα άτομα με ειδικές ανάγκες σε ένα δείγμα ελληνικών εκπαιδευτηρίων. Οι επιμέρους στόχοι αφορούσαν τα είδη της, καθώς και τα μέσα χρήσης της.

Τα αποτελέσματα της μελέτης και ανάλυσης των στοιχείων που συλλέχθηκαν από το ερωτηματολόγιο από ειδικούς παιδαγωγούς που ασκούν τη χρήση της μουσικής, εκπλήρωσαν τους στόχους της εργασίας. Η συμμετοχή των εκπαιδευτικών στην απάντηση του ερωτηματολογίου επιβεβαίωσε τον κεντρικό ρόλο που μπορεί να έχει αυτή στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση.

Αρχικά λοιπόν, θα αναφερθώ στην εικόνα του σύγχρονου εκπαιδευτικού, βασιζόμενη πάντα στα αποτελέσματα της έρευνας μου. Στην παρούσα έρευνα οι εκπαιδευτικοί έδειξαν πως κατανοούν τις διαφορετικές ανάγκες των παιδιών αυτών και εξέφρασαν το ενδιαφέρον μέσω του μαθήματος της μουσικής και τον τρόπο με τον οποίο αυτή διασκεδάζει και ψυχαγωγεί το κάθε ένα από αυτά. Είναι σημαντικό, αρχικά, το έργο του Έλληνα εκπαιδευτικού μουσικής αγωγής να υποστηριχθεί μέσα από έρευνες σε μεγαλύτερο βαθμό έτσι ώστε να είναι εφικτή η διαμόρφωση προτάσεων για τη σωστή προετοιμασία των εκπαιδευτικών σε επίπεδο σπουδών, καθώς και για τη συνεχή επιμόρφωσή τους σχετικά με τις καινούργιες εφαρμογές παιδαγωγικών μεθόδων. Υψηλό ποσοστό του συνόλου των εκπαιδευτικών έχει επιμορφωθεί στις βασικές δεξιότητες πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Από την άλλη όμως, οι εκπαιδευτικοί που έχουν επιμορφωθεί σε πιο προχωρημένο επίπεδο στη μουσική αγωγή σε παιδιά με ειδικές ανάγκες, αποτελούν ένα σημαντικά μικρότερο ποσοστό επί του συνόλου. Είναι ενδιαφέρουσα η προσέγγιση της έρευνας με δείγμα, εκπαιδευτικούς μουσικής αγωγής με μικρή διδακτική εμπειρία. Ενδεχομένως ως νεότεροι να διαθέτουν ένα διαφορετικό επίπεδο σπουδών και εκπαιδευτικής εμπειρίας, που θα έδινε μια άλλη οπτική στο παρασκευαστικό δυναμικό των εκπαιδευτικών. Μέσα από μια τέτοια προσέγγιση μπορούν να διαπιστωθούν αλλαγές που έχουν τυχόν επέλθει στην προετοιμασία των εκπαιδευτικών μουσικής των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Τέλος, όσον αφορά τους εκπαιδευτικούς, αναγκαία φαίνεται να είναι η συνεχιζόμενη εκπαίδευσή τους σε μεταπτυχιακό επίπεδο μουσικών σπουδών το οποίο θα σχετίζεται με την ένταξη των μαθητών με ειδικές ανάγκες στο μάθημα της μουσικής.

Η εμπειριστατωμένη μελέτη των δεδομένων που συλλέχθηκαν βάση των ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν σε συνδυασμό με τις βιβλιογραφικές αναφορές έδειξαν ότι η χρήση της μουσικής ως εκπαιδευτικό εργαλείο σε άτομα με ειδικές ανάγκες είναι αναντικατάστατο καθώς χρησιμοποιείται πολύ συχνά διεγείροντας τον συναισθηματικό κόσμο των παιδιών με ειδικές ανάγκες και προσφέροντάς τους ψυχαγωγία. Αναμφισβήτητα αναπτύσσει με ανάλογα ερεθίσματα κάθε φορά το κάθε παιδί τη δημιουργικότητα, την ανεύρεση τρόπων έκφρασης, την ψυχολογική του ανάπτυξη, την ανάπτυξη κινητικών του δεξιοτήτων, την καλλιέργεια της συνεργασίας και της αυτοπειθαρχίας.

Σχετικά, με τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί σύμφωνα πάντα με τα αποτελέσματα τις έρευνας και τη βιβλιογραφία τα βασικά όργανα που χρησιμοποιούνται στην ειδική αγωγή είναι τα όργανα Orff, καθώς το σύστημα του γνωστού μουσικοπαιδαγωγού έχει επηρεάσει τους σύγχρονους εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής.

Είναι φανερό πως τα παιδιά με ειδικές ανάγκες και η μουσική ως ολική έννοια είναι άρρηκτα συνδεδεμένα αφού υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Πιο συγκεκριμένα, η μουσική τα βοηθά από τη μεριά της σε όσα προαναφέραμε και αυτά με τη βοήθειά της τα κάνει να παίρνουν πρωτοβουλίες για την επιλογή της. Τα παιδικά τραγούδια και η κλασική μουσική είναι αυτά που σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς τα προσεγγίζουν και τα διασκεδάζουν. Αυτά τα είδη μουσικής κατά βάση είναι που προτιμούν τελικά αυτά τα παιδιά λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη μας και την αξιοποίηση των επιταγών της μουσικής παιδαγωγικής.

Επιπρόσθετα, η παρούσα έρευνα απέδειξε πως ενώ δεν μπορούμε να αναφερθούμε σε θεραπευτικούς σκοπούς μέσω της μουσικής παρ' όλα αυτά μέσα από αυτή την επιφανειακή χρήση της θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχει εμφανή αποτελέσματα σε κάποιες παθήσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Javeau Cl., *Η έρευνα με Ερωτηματολόγιο*, Τυπωθήτω Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 2000
2. Orff C., *Texts in Theory and Practice of Orff- Schulwerk*, vol.1, Schoott, Mainz Germany, 1963
3. Sebba Juddy & Ainscow Mel, *International developments in inclusive schooling: Mapping the issues*, Cambridge Journal of Education, 1996
4. Regner H., *Ας μάθουμε να αγαπάμε τη μουσική*, Dian Book, Αθήνα, 1998
5. Αθανασίου Λ., *Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής*, Εφύρα, Ιωάννινα, 2007
6. Ανδρούτσος Π., *Μέθοδοι διδασκαλίας της μουσικής: Παρουσίαση και κριτική θεώρηση των μεθόδων Orff και Dalcroze*, Orpheus, Αθήνα, 1995
7. Βέλκου Κ., *Μουσική και αυτισμός: Μια εναλλακτική πρόταση για διδασκαλία τραγουδιών σε παιδιά με αυτισμό*, Επιστημονικό Βήμα, τ.3, 2004
8. Βλάχος Δ., *Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και οι σύγχρονες από την εκπαίδευση. Εκπαίδευση και ποιότητα στο ελληνικό σχολείο*, 2008
9. Ζώνιου-Σιδέρη Α., *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους*, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998
10. Ζώνιου-Σιδέρη Α., *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*, Πεδίο, Αθήνα, 2011
11. Ιβριώτη Ρ., *Ανώμαλα και καθυστερημένα παιδιά*, Ελληνική Εκδοτική Εταιρία Α.Ε, Αθήνα, 1939
12. Καλαντζής Κ., *Διδακτική των ειδικών σχολείων για τα νοητικά καθυστερημένα παιδιά*, Εκδόσεις Καραβιάς-Ρουσόπουλος, 1972
13. Καλαντζής Κ., *Το πρόβλημα των μειονεκτικών παιδιών και εφήβων και η αντιμετώπισή τους*, Αθήνα, 1979
14. Καλαντζής Κ., *Η Ειδική Αγωγή χτες και σήμερα*, Νέα Παιδεία, 1984
15. Καρτασίδου, Λ. & Σταϊκόπουλος, Κ. , *Μουσική στην Ειδική Αγωγή*, Πρακτικά Ημερίδας Μουσικής Παιδαγωγικής. Μουσική Εκπαίδευση στην Ειδική Αγωγή, 2006
16. Καρτασίδου Λ. & Χαρατσή Γ., *Η Εκπαιδευτική λειτουργία της μουσικής σε παιδιά με προβλήματα ακοής*, Η Λέσχη των Εκπαιδευτικών, 2003

17. Κρουσταλάκης Γ., *Παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες στην οικογένεια και το σχολείο- Ψυχοπαιδαγωγική παρέμβαση*, Αθήνα, 1994
18. Κρουσταλάκης Γ., *Παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες στην οικογένεια και το σχολείο- Ψυχοπαιδαγωγική Παρέμβαση*, Λύχνος, Αθήνα, 2000
19. Λαμπροπούλου Β. & Παντελιάδου Σ., *Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα- Κριτική Θεώρηση*, Πρακτικά Πανευρωπαϊκού Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής, Κρήτη, 2000
20. Ματσαγγούρας Η., *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση. Εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας*, Γρηγόρη, Αθήνα, 2002
21. Ξενογιάννη Δ. & Υφαντή Α., *Η πολιτική της Ειδικής Αγωγής στην Ελλάδα. Μια ιστορική ανασκόπηση και μια συγκριτική προσέγγιση*, 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Παιδαγωγικής εταιρίας Ελλάδος, Ελληνική παιδαγωγική εκπαιδευτική έρευνα, Αθήνα, 2002
22. Ξηρομερίτη- Τσακλαγκάνου Α., *Ιστορικά σημεία και σύγχρονα προβλήματα της Ειδικής Αγωγής*, περ. Σύγχρονη Εκπαίδευση, τεύχος 19, Αθήνα, 1984
23. Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια, *Ειδική αγωγή*, Λεξικό, τόμος 3, Λήμμα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1989
24. Παντελιάδου Σ. & Πατσιοδήμου Α., *Στάσεις και απόψεις των εκπαιδευτικών για την επιμόρφωση στην Ειδική Αγωγή*, Δεληγιωργάκος, Θεσσαλονίκη, 2000
25. Παπά Ο. & Καρτασίδου Λ., *Μουσικές δεξιότητες των ατόμων με προβλήματα όρασης*, Πρακτικά του 6^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση, εκδόσεις ΕΕΜΕ, Θεσσαλονίκη, 2009
26. Πλατσίδου Μ., *Η συναισθηματική νοημοσύνη*, Gutenberg & Δαρδανός, Αθήνα 2010
27. Πολυχρονοπούλου- Ζαχαρογέωργα Στ., *Παιδιά με Ειδικές Ανάγκες*, Ντέφι, Αθήνα, 1993
28. Σταυρίδης Μ., *Μουσική Αγωγή και Παιδεία: Σύγχρονες προσεγγίσεις και προοπτικές*, Gutenberg, Αθήνα, 2001
29. Σταύρου Γ., *Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία της μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, Επιστημονικό Βήμα του Δασκάλου, τ.8, 2007
30. Τζουριάδου Μ., *Παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Μια ψυχο-παιδαγωγική προσέγγιση*, Προμηθεύς, Θεσσαλονίκη, 1995
31. Χατζηχρήστου Σ., Δημητροπούλου Π., Λυκισάκου Κ., *Παρεμβατικά προγράμματα στη σχολική κοινότητα: η εμπειρία του Κέντρου Έρευνας και Εφαρμογών Σχολικής Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών*, Τόπος, Αθήνα, 2009

32. Χρυσοστόμου Σμαράγδα, *Η Μουσική στην Εκπαίδευση: Το δίλημμα της διεπιστημονικότητας*, Παπαρηγορίου-Νάκας, Αθήνα, 2005

NOMΟΘΕΣΙΑ

ΝΟΜΟΣ 3699/2008-ΦΕΚ 199/Α/2.10.2008, «*Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*».

ΝΟΜΟΣ 1566/1985-ΦΕΚ 167/Α/30.9.1985, «*Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις*».

ΝΟΜΟΣ 2817/2000-ΦΕΚ 78/Α/14.3.2000, «*Εκπαίδευση ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις*».

ΝΟΜΟΣ 1143/1981-ΦΕΚ 80/Α/31.3.1981, «*Περί ειδικής αγωγής, ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, απασχολήσεως και κοινωνικής μερίμνης των αποκλινόντων εκ του φυσιολογικού ατόμων και άλλων τινών εκπαιδευτικών διατάξεων*».

ΣΥΝΤΑΓΜΑ, «*Προστασία οικογένειας, γάμου, μητρότητας και παιδικής ηλικίας, δικαιώματα ατόμων με ειδικές ανάγκες*», Άρθρο 21, παρ. 6

Ηνωμένα Έθνη «*Σύμβαση για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία*», 2006

ΥΠ.Ε.Π.Θ-Π.Ι. «*Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών*», ΦΕΚ 304, τεύχ.2^ο, 13-3-2003, Αθήνα, 2003

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

* Απαιτείται

Όνομα (Προαιρετικά) *

Ευφροσύνη

Φύλο *

Άνδρας

Γυναίκα

Ηλικία *

5-20

21-30

31-40

41-50

50 και άνω

Τάξη Στην Οποία Παρεμβαίνω *

Όλες

Πτυχίο *

Πανεπιστήμιο

ΤΕΙ

ΙΕΚ

ΔΕ

ΥΕ

ΕΠΑΛ

Μεταπτυχιακός Τίτλος

Διδακτορικό Δίπλωμα

Άλλο: .....

Ειδικές Γνώσεις Μουσικοθεραπείας *

MA in music therapy

Μουσικές Γνώσεις *

Τμήμα ΜΣ

ΤΛΠΜ ΤΕΙ

Δίπλωμα Οργάνου

Πτυχίο Οργάνου

Πτυχίο Θεωρητικών (οποιοδήποτε)

Βυζαντινή Μουσική

Ιδιαίτερα Μαθήματα

Αυτοδίδακτος/η

Άλλο: .....

Μουσικά Όργανα Που Παίζω *

Πιάνο κιθάρα φλογερα

Μουσικά Όργανα Που Χρησιμοποιώ Στην Τάξη *

Κρουστά Orff αρμόνιο κιθάρα φλογέρα

Χρήση Μουσικής Στην Τάξη *

- Ποτέ
- Σπάνια
- Συχνά
- Πολύ Συχνά
- Καθημερινά

Τρόπος Χρήσης/Μέσο *

- Φωνή
- Κρουστά
- Μουσικά Όργανα
- Ιδιοκατασκευές
- Διαδίκτυο
- Cd
- Άλλο: .....

Είδη Μουσικής Που Χρησιμοποιώ Στην Τάξη *

- Παιδικά
- Σχολικά
- Παραδοσιακά
- Δημοφιλή
- Έντεχνα
- Τζαζ
- Κλασική
- Άλλο: .....

Μουσική Δραστηριότητα Στην Τάξη *

- Ακρόαση
- Τραγούδισμα
- Ρυθμική Αγωγή
- Μουσικό Παιχνίδι
- Μουσική Εκτέλεση
- Αυτοσχεδιασμός
- Άλλο: .....

Οργάνωση Της Μουσικής Δραστηριότητας Στην Τάξη *

- Πρωτοβουλίες Εκπαιδευτικού
- Πρωτοβουλίες Παιδιών
- Επιλογές Εκπαιδευτικού
- Επιλογές Παιδιών

Προτίμηση Μαθητών *

- Παιδικά
- Σχολικά
- Παραδοσιακά
- Δημοφιλή
- Εντεχνα
- Κλασσική
- Τζαζ
- Άλλο: .....

Θεωρώ Ότι Η Μουσική Ως Εκπαιδευτικό Εργαλείο Είναι *

- Όχι απαραίτητο
- Λίγο απαραίτητο
- Επικουρικό
- Βασικό
- Αναντικατάστατο

Χρησιμοποιώ Ειδική Μεθοδολογία Στις Μουσικές Εφαρμογές; Αν Ναι, Περιγράψω Με Συντομία. *

Όχι

Οφέλη Από Την Χρήση Της Μουσικής *

- Συγκέντρωση
- Πειθαρχία
- Διασκέδαση
- Ανάπτυξη Δεξιοτήτων
- Καλλιέργεια Γνώσεων
- Αισθητική Αγωγή
- Συναισθηματική Ανάπτυξη

Σε Ποιες Παθήσεις Είναι Κατά Τη Γνώμη Μου Πιο Ορατά Τα Οφέλη: *

Αυτισμός Down ΔΕΠΥ μαθησιακά νοητική υστέρηση τετραπληγία ημιπληγία εγκεφαλική παραλυση

Υποβλήθηκε στις 15/1/18, 1:32 μ.μ.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

* Απαιτείται

Όνομα (Προαιρετικά) *

Ελένη

Φύλο *

Άνδρας

Γυναίκα

Ηλικία *

5-20

21-30

31-40

41-50

50 και άνω

Τάξη Στην Οποία Παρεμβαίνω *

Σε όλες τις τάξεις του ειδικού δημοτικού σχολείου.

Πτυχίο *

Πανεπιστήμιο

ΤΕΙ

ΙΕΚ

ΔΕ

ΥΕ

ΕΠΑΛ

Μεταπτυχιακός Τίτλος

Διδακτορικό Δίπλωμα

Άλλο: .....

Ειδικές Γνώσεις Μουσικοθεραπείας *

Δεν έχω γνώσεις μουσικοθεραπείας.
.....

Μουσικές Γνώσεις *

Τμήμα ΜΣ

ΤΛΠΜ ΤΕΙ

Δίπλωμα Οργάνου

Πτυχίο Οργάνου

Πτυχίο Θεωρητικών (οποιοδήποτε)

Βυζαντινή Μουσική

Ιδιαίτερα Μαθήματα

Αυτοδίδακτος/η

Άλλο: .....

Μουσικά Όργανα Που Παίζω *

Πιάνο
.....

Μουσικά Όργανα Που Χρησιμοποιώ Στην Τάξη *

πιάνο,φλογέρα,μεταλλόφωνο, κρουστά (συμβατικά και μη)

Χρήση Μουσικής Στην Τάξη *

- Ποτέ
- Σπάνια
- Συχνά
- Πολύ Συχνά
- Καθημερινά

Τρόπος Χρήσης/Μέσο *

- Φωνή
- Κρουστά
- Μουσικά Όργανα
- Ιδιοκατασκευές
- Διαδίκτυο
- Cd
- Άλλο: .....

Είδη Μουσικής Που Χρησιμοποιώ Στην Τάξη *

- Παιδικά
- Σχολικά
- Παραδοσιακά
- Δημοφιλή
- Έντεχνα
- Τζαζ
- Κλασσική
- Άλλο: .....

Μουσική Δραστηριότητα Στην Τάξη *

- Ακρόαση
- Τραγούδισμα
- Ρυθμική Αγωγή
- Μουσικό Παιχνίδι
- Μουσική Εκτέλεση
- Αυτοσχεδιασμός
- Άλλο: .....

Οργάνωση Της Μουσικής Δραστηριότητας Στην Τάξη *

- Πρωτοβουλίες Εκπαιδευτικού
- Πρωτοβουλίες Παιδιών
- Επιλογές Εκπαιδευτικού
- Επιλογές Παιδιών

Προτίμηση Μαθητών *

Παιδικά

Σχολικά

Παραδοσιακά

Δημοφιλή

Εντεχνα

Κλασσική

Τζαζ

Άλλο: .....

Θεωρώ Ότι Η Μουσική Ως Εκπαιδευτικό Εργαλείο Είναι *

Όχι απαραίτητο

Λίγο απαραίτητο

Επικουρικό

Βασικό

Αναντικατάστατο

Χρησιμοποιώ Ειδική Μεθοδολογία Στις Μουσικές Εφαρμογές; Αν Ναι, Περιγράψω Με Συντομία. *

Η μεθοδολογία ποικίλει ανάλογα με την επίτευξη του στόχου.
.....

Οφέλη Από Την Χρήση Της Μουσικής *

- Συγκέντρωση
- Πειθαρχία
- Διασκέδαση
- Ανάπτυξη Δεξιοτήτων
- Καλλιέργεια Γνώσεων
- Αισθητική Αγωγή
- Συναισθηματική Ανάπτυξη

Σε Ποιες Παθήσεις Είναι Κατά Τη Γνώμη Μου Πιο Ορατά Τα Οφέλη: *

Η μονοετής εμπειρία μου δεν μου επιτρέπει να έχω ολοκληρωμένη άποψη .

Υποβλήθηκε στις 8/5/18, 11:00 μ.μ.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

* Απαιτείται

Όνομα (Προαιρετικά) *

Κατσής Μάριος

Φύλο *

- Άνδρας
- Γυναίκα

Ηλικία *

- 5-20
- 21-30
- 31-40
- 41-50
- 50 και άνω

Τάξη Στην Οποία Παρεμβαίνω *

Εεεεε

Πτυχίο *

- Πανεπιστήμιο
- ΤΕΙ
- ΙΕΚ
- ΔΕ
- ΥΕ
- ΕΠΑΛ
- Μεταπτυχιακός Τίτλος
- Διδακτορικό Δίπλωμα
- Άλλο: .....

Ειδικές Γνώσεις Μουσικοθεραπείας *

Μεταπτυχιακό

Μουσικές Γνώσεις *

- Τμήμα ΜΣ
- ΤΛΠΜ ΤΕΙ
- Δίπλωμα Οργάνου
- Πτυχίο Οργάνου
- Πτυχίο Θεωρητικών (οποιοδήποτε)
- Βυζαντινή Μουσική
- Ιδιαίτερα Μαθήματα
- Αυτοδίδακτος/η
- Άλλο: .....

Μουσικά Όργανα Που Παίζω *

Πνευστά

Μουσικά Όργανα Που Χρησιμοποιώ Στην Τάξη *

Πιανο

Χρήση Μουσικής Στην Τάξη *

- Ποτέ
- Σπάνια
- Συχνά
- Πολύ Συχνά
- Καθημερινά

Τρόπος Χρήσης/Μέσο *

- Φωνή
- Κρουστά
- Μουσικά Όργανα
- Ιδιοκατασκευές
- Διαδίκτυο
- Cd
- Άλλο: .....

Είδη Μουσικής Που Χρησιμοποιώ Στην Τάξη *

- Παιδικά
- Σχολικά
- Παραδοσιακά
- Δημοφιλή
- Έντεχνα
- Τζαζ
- Κλασική
- Άλλο: .....

Μουσική Δραστηριότητα Στην Τάξη *

- Ακρόαση
- Τραγούδισμα
- Ρυθμική Αγωγή
- Μουσικό Παιχνίδι
- Μουσική Εκτέλεση
- Αυτοσχεδιασμός
- Άλλο: .....

Οργάνωση Της Μουσικής Δραστηριότητας Στην Τάξη *

- Πρωτοβουλίες Εκπαιδευτικού
- Πρωτοβουλίες Παιδιών
- Επιλογές Εκπαιδευτικού
- Επιλογές Παιδιών

Προτίμηση Μαθητών *

- Παιδικά
- Σχολικά
- Παραδοσιακά
- Δημοφιλή
- Εντεχνα
- Κλασσική
- Τζαζ
- Άλλο: .....

Θεωρώ Ότι Η Μουσική Ως Εκπαιδευτικό Εργαλείο Είναι *

- Όχι απαραίτητο
- Λίγο απαραίτητο
- Επικουρικό
- Βασικό
- Αναντικατάστατο

Χρησιμοποιώ Ειδική Μεθοδολογία Στις Μουσικές Εφαρμογές; Αν Ναι, Περιγράψω Με Συνομία. *

Όχι

Οφέλη Από Την Χρήση Της Μουσικής *

- Συγκέντρωση
- Πειθαρχία
- Διασκέδαση
- Ανάπτυξη Δεξιοτήτων
- Καλλιέργεια Γνώσεων
- Αισθητική Αγωγή
- Συναισθηματική Ανάπτυξη

Σε Ποιες Παθήσεις Είναι Κατά Τη Γνώμη Μου Πιο Ορατά Τα Οφέλη: *

Αυτισμό

Υποβλήθηκε στις 9/5/18, 12:05 π.μ.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

* Απαιτείται

Όνομα (Προαιρετικά) *

Μαρία Α.

Φύλο *

Άνδρας

Γυναίκα

Ηλικία *

5-20

21-30

31-40

41-50

50 και άνω

Τάξη Στην Οποία Παρεμβαίνω *

Σε όλες γιατί είμαι ειδικότητα ΠΕ16

Πτυχίο *

Πανεπιστήμιο

ΤΕΙ

ΙΕΚ

ΔΕ

ΥΕ

ΕΠΑΛ

Μεταπτυχιακός Τίτλος

Διδακτορικό Δίπλωμα

Άλλο: .....

Ειδικές Γνώσεις Μουσικοθεραπείας *

2 χρόνια κύκλος μουσικοθεραπείας στο Ωδείο Φιλαρμονικής με εκπαιδευτές απο το παν/μιο Nordoff Robbins

.....

Μουσικές Γνώσεις *

Τμήμα ΜΣ

ΤΛΠΜ ΤΕΙ

Δίπλωμα Οργάνου

Πτυχίο Οργάνου

Πτυχίο Θεωρητικών (οποιοδήποτε)

Βυζαντινή Μουσική

Ιδιαίτερα Μαθήματα

Αυτοδίδακτος/η

Άλλο: .....

Μουσικά Όργανα Που Παίζω *

Πιάνο, παραδοσιακά κρουστά, Ούτι

.....

Μουσικά Όργανα Που Χρησιμοποιώ Στην Τάξη *

Κρουστά, κιθάρα , αρμόνιο

Χρήση Μουσικής Στην Τάξη *

- Ποτέ
- Σπάνια
- Συχνά
- Πολύ Συχνά
- Καθημερινά

Τρόπος Χρήσης/Μέσο *

- Φωνή
- Κρουστά
- Μουσικά Όργανα
- Ιδιοκατασκευές
- Διαδίκτυο
- Cd
- Άλλο: .....

Είδη Μουσικής Που Χρησιμοποιώ Στην Τάξη *

- Παιδικά
- Σχολικά
- Παραδοσιακά
- Δημοφιλή
- Έντεχνα
- Τζαζ
- Κλασική
- Άλλο: Αυτοσχεδιασμούς

Μουσική Δραστηριότητα Στην Τάξη *

- Ακρόαση
- Τραγούδισμα
- Ρυθμική Αγωγή
- Μουσικό Παιχνίδι
- Μουσική Εκτέλεση
- Αυτοσχεδιασμός
- Άλλο: .....

Οργάνωση Της Μουσικής Δραστηριότητας Στην Τάξη *

- Πρωτοβουλίες Εκπαιδευτικού
- Πρωτοβουλίες Παιδιών
- Επιλογές Εκπαιδευτικού
- Επιλογές Παιδιών

Προτίμηση Μαθητών *

- Παιδικά
- Σχολικά
- Παραδοσιακά
- Δημοφιλή
- Εντεχνα
- Κλασσική
- Τζαζ
- Άλλο: .....

Θεωρώ Ότι Η Μουσική Ως Εκπαιδευτικό Εργαλείο Είναι *

- Όχι απαραίτητο
- Λίγο απαραίτητο
- Επικουρικό
- Βασικό
- Αναντικατάστατο

Χρησιμοποιώ Ειδική Μεθοδολογία Στις Μουσικές Εφαρμογές; Αν Ναι, Περιγράψω Με Συντομία. *

Προσπαθώ να κανω το μαθημα της μουσικής ώρα αποφόρτισης των μαθητών και δημιουργίας

Οφέλη Από Την Χρήση Της Μουσικής *

- Συγκέντρωση
- Πειθαρχία
- Διασκέδαση
- Ανάπτυξη Δεξιοτήτων
- Καλλιέργεια Γνώσεων
- Αισθητική Αγωγή
- Συναισθηματική Ανάπτυξη

Σε Ποιες Παθήσεις Είναι Κατά Τη Γνώμη Μου Πιο Ορατά Τα Οφέλη: *

Αυτισμό , νοητική υστέρηση , σύνδρομο Down , ψυχωσικά σύνδρομα , σχιζοφρένεια , Αλτσχάιμερ κ.α.

Υποβλήθηκε στις 9/5/18, 11:01 μ.μ.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

* Απαιτείται

Όνομα (Προαιρετικά) *

Ντόντος Αλέξανδρος

Φύλο *

Άνδρας

Γυναίκα

Ηλικία *

5-20

21-30

31-40

41-50

50 και άνω

Τάξη Στην Οποία Παρεμβαίνω *

τμήμα ενηλίκων με ΔΑΦ

Πτυχίο *

Πανεπιστήμιο

ΤΕΙ

ΙΕΚ

ΔΕ

ΥΕ

ΕΠΑΛ

Μεταπτυχιακός Τίτλος

Διδακτορικό Δίπλωμα

Άλλο: .....

Ειδικές Γνώσεις Μουσικοθεραπείας *

σεμινάρια σε μουσικοθεραπεία, μουσικοκινητική
.....

Μουσικές Γνώσεις *

Τμήμα ΜΣ

ΤΛΠΜ ΤΕΙ

Δίπλωμα Οργάνου

Πτυχίο Οργάνου

Πτυχίο Θεωρητικών (οποιοδήποτε)

Βυζαντινή Μουσική

Ιδιαίτερα Μαθήματα

Αυτοδίδακτος/η

Άλλο: .....

Μουσικά Όργανα Που Παίζω *

κιθάρα κρουστά
.....

Μουσικά Όργανα Που Χρησιμοποιώ Στην Τάξη *

κιθάρα κρουστά

Χρήση Μουσικής Στην Τάξη *

- Ποτέ
- Σπάνια
- Συχνά
- Πολύ Συχνά
- Καθημερινά

Τρόπος Χρήσης/Μέσο *

- Φωνή
- Κρουστά
- Μουσικά Όργανα
- Ιδιοκατασκευές
- Διαδίκτυο
- Cd
- Άλλο: .....

Είδη Μουσικής Που Χρησιμοποιώ Στην Τάξη *

- Παιδικά
- Σχολικά
- Παραδοσιακά
- Δημοφιλή
- Έντεχνα
- Τζαζ
- Κλασική
- Άλλο: .....

Μουσική Δραστηριότητα Στην Τάξη *

- Ακρόαση
- Τραγούδισμα
- Ρυθμική Αγωγή
- Μουσικό Παιχνίδι
- Μουσική Εκτέλεση
- Αυτοσχεδιασμός
- Άλλο: .....

Οργάνωση Της Μουσικής Δραστηριότητας Στην Τάξη *

- Πρωτοβουλίες Εκπαιδευτικού
- Πρωτοβουλίες Παιδιών
- Επιλογές Εκπαιδευτικού
- Επιλογές Παιδιών

Προτίμηση Μαθητών *

- Παιδικά
- Σχολικά
- Παραδοσιακά
- Δημοφιλή
- Εντεχνα
- Κλασσική
- Τζαζ
- Άλλο: .....

Θεωρώ Ότι Η Μουσική Ως Εκπαιδευτικό Εργαλείο Είναι *

- Όχι απαραίτητο
- Λίγο απαραίτητο
- Επικουρικό
- Βασικό
- Αναντικατάστατο

Χρησιμοποιώ Ειδική Μεθοδολογία Στις Μουσικές Εφαρμογές; Αν Ναι, Περιγράψω Με Συντομία. *

οχι

Οφέλη Από Την Χρήση Της Μουσικής *

- Συγκέντρωση
- Πειθαρχία
- Διασκέδαση
- Ανάπτυξη Δεξιοτήτων
- Καλλιέργεια Γνώσεων
- Αισθητική Αγωγή
- Συναισθηματική Ανάπτυξη

Σε Ποιες Παθήσεις Είναι Κατά Τη Γνώμη Μου Πιο Ορατά Τα Οφέλη: *

νοητική υστέρηση, ΔΑΦ, ψυχιατρικά προβλήματα

Υποβλήθηκε στις 10/5/18, 10:04 π.μ.